

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Euroskepticismus pravicových stran ve středovýchodní

Evropě – komparace Maďarska, Polska a Slovenska

Nikola Adamová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Diplomová práce

Euroskepticismus pravicových stran ve středovýchodní

Evropě – komparace Maďarska, Polska a Slovenska

Nikola Adamová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Ladislav Cabada, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. PhDr. Ladislavu Cabadovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, cenné rady a čas, který mi během psaní této diplomové práce věnoval.

Seznam zkratek

DS	Demokratická strana
DÚ	Demokratická unie
EK	Evropská komise
EKR	Evropští konzervativci a reformisté
ELS	Evropská lidová strana
EP	Evropský parlament
ES	Evropská společenství
EU	Evropská unie
EUCD	Evropská unie křesťanských demokratů
FIDESZ	Svaz mladých demokratů
FKgP	Nezávislá maloroľnická strana
HZDS	Hnutí za demokratické Slovensko
KDH	Křesťanskodemokratické hnutí
LPR	Liga polských rodin
MDF	Maďarské demokratické fórum
MIÉP	Strana maďarské spravedlnosti a života
MSZP	Maďarská socialistická strana
NATO	Severoatlantická aliance
ODS	Občanská demokratická strana

PiS	Právo a spravедlnost
PO	Občanská platforma
SDĽ	Slovenská demokratická levice
SDSS	Sociálnédemokratická strana Slovenska
SNS	Slovenská národní strana
SZS	Strana zelených
UEN	Unie pro Evropu národů

Obsah

1.1	ÚVOD.....	8
1.2	RŮZNÁ POJETÍ EUROSKEPTICISMU	16
1.3	CHARAKTERISTIKA A HISTORIE POLITICKÝCH STRAN – FIDESZ, KDH, PIS.....	33
1.4	POLITICKÉ PROGRAMY STRAN FIDESZ, KDH A PIS	49
1.5	POSTOJE POLITICKÝCH STRAN FIDESZ, KDH A PIS KE SMLouvĚ O ÚSTAVĚ PRO EVROPU A LISABONSKÉ SMLouvĚ	71
1.6	ČLENSTVÍ POLITICKÝCH STRAN FIDESZ, KDH A PIS VE FRAKCÍCH EP.....	78
1.7	KOMPARACE	83
1.8	ZÁVĚR	89
1.9	SEZNAM ZDROJŮ.....	93
1.10	RESUMÉ	105

1.1 ÚVOD

Euroskepticismus je nedílnou součástí evropské politiky, která provází evropskou integraci již od jejího počátku a i v současné době je stále aktuální záležitostí, která ovlivňuje dění v Evropě. Euroskepticismus, tedy názory vyjadřující skepsi vůči evropské integraci, spojujeme nejvíce s politickými stranami, i proto se tato práce bude věnovat politickým stranám. Debata o euroskepticismu se dá charakterizovat jako bádání nad dvěma hlavními otázkami – jak můžeme definovat a měřit euroskepticismus a co je jeho příčinou.

Cílem práce bude zhodnotit, zda vybrané politické strany ve středovýchodní Evropě¹ jsou euroskeptické a pokud ano, tak co je euroskeptickými činí. Dále budeme zjišťovat, zda vybrané politické strany vykazují společné charakteristiky nebo nakolik se od sebe liší ve vztahu k evropské integraci. Důraz bude kladen jak na programatiku stran, tak ale i na reálné chování, ať už na domácí politické scéně, tak v evropské politické aréně. Výzkumné otázky jsme si stanovili dvě. Je možné považovat vybrané politické strany za euroskeptické? Jak jsou si vybrané politické strany podobné či jak se liší z hlediska euroskepticismu²? Pro dosažení vytčených cílů budeme používat komparativní metodu, konkrétně provedeme komparaci tří pravicových politických stran ve středovýchodní Evropě, a to v Maďarsku, Polsku a na Slovensku. Budeme se věnovat období od začátku 90. let do roku 2014, avšak největší pozornost bude věnována rozmezí let 2004–2014. Rok 2004 je

¹ V tomto kontextu budeme chápat středovýchodní Evropu jako prostor, ve kterém po roce 1989 probíhal podobný vývoj (demokratizace). Pojem středovýchodní Evropa byl vybrán i s ohledem na používání v cizojazyčných zdrojích, ze kterých tato práce čerpá. O tomto prostoru bychom mohli hovořit i jako o střední Evropě.

pro nás klíčový, protože je to rok vstupu Maďarska, Polska a Slovenska do Evropské unie a rok 2014 je vybrán za účelem aktuálnosti práce, zároveň můžeme zmapovat prvních deset let výše zmíněných zemí v Evropské unii. Událostem z 90. let se budeme věnovat především v oblasti vývoje námi vybraných politických stran.

Předmětem komparace budou strany Svaz mladých demokratů – Maďarská občanská unie (Fidesz-MPP), Křesťanskodemokratické hnutí (KDH) a Právo a spravedlnost (PiS), vybraným politickým stranám bude věnována vždy jedna z kapitol této práce. Cílem této komparace bude zařazení jednotlivých politických stran na škálu euroskepticismu (v obecném smyslu jako kritika evropské integrace), resp. rozdělení do typů podle typologie Petra Kanioka. Komparační kritéria budou jak kvalitativní, tak i kvantitativní, budeme analyzovat politické programy stran, postoje stran ke Smlouvě o ústavě pro Evropu a Lisabonské smlouvě a posledním kritériem bude členství ve frakcích v Evropském parlamentu (dále jen EP). Do politických programů budou řazeny jak obecné programy, tak i volební – související s volbami do národních parlamentů a volební programy vytvořené pro volby do EP. Před některými volbami politické strany ani nevytvářejí volební programy, to může být pro komparaci problém, ale zároveň absence dokumentů značí, jak je pro stranu daná politika důležitá, či spíše nedůležitá.

V politických programech budeme analyzovat nejen to, jak je evropská integrace prezentována, ale také kolik textu politické strany věnují evropskému tématu. Postoj ke Smlouvě o ústavě pro Evropu a především Lisabonské smlouvě je také důležitý pro analýzu postoje politických stran k Evropské unii (EU), neboť právě Lisabonská smlouva ovlivnila současnou podobu EU. Zapojení do frakcí v EP je vyjádřením

² V tomto případě chápeme euroskepticismus jako projev skepse vůči evropské integraci a

pozice politické strany v evropské aréně, které nám také může pomoci s identifikováním postoje politických stran a s jejich vzájemnou komparací.

Opozice vůči evropské integraci je tu od počátku zahájení poválečné spolupráce evropských zemí, avšak opozici proti integraci lze považovat za relevantní až po podepsání Maastrichtské smlouvy v roce 1992, která dává vzniknout EU. Integrace dostává politický rozměr, což zadává podněty ke kritice (Kaniok 2006b: 9). Samotný pojem euroskepticismus se poprvé objevuje v žurnalistickém prostředí, v odborném textu použil poprvé pojem euroskepticismus Paul Taggart, stalo se tak v polovině 90. let, tedy v době, kdy vznikla EU a společně s ní vzniká její kritika. Paul Taggart se snažil pojem upřesnit a také jej rozdělit do kategorií, čemuž se budu věnovat v první kapitole své práce (Taggart 1998).

Ve stejné době, kdy napsal Taggart text o euroskepticismu, se na poli politických věd začínají vést debaty o původu vzniku euroskepticismu a o jeho možném rozdělení. V popředí zájmu stály a stojí do současnosti postoje politických stran a do jisté míry i veřejnosti. Celá řada probíhajících diskuzí ale opomíjí skutečnost, že ne všechna kritika EU je projevem euroskepticismu a že jistá míry kritiky je pro samotnou EU přínosná a rozhodně nemusí být znakem toho, že je konkrétní politická strana euroskeptická.

Na euroskepticismus můžeme nahlížet ze dvou různých úhlů. Můžeme na něj nahlížet v ideologicko-pragmatické rovině, ale také s ním můžeme pracovat jako se strategickým jednáním politických stran (Palovský 2004: nečíslováno). Například podle Szczerbiaka s Taggartem existují politické strany, které mají ideologické předpoklady být

euroskeptické, zatímco u některých jsou tyto předpoklady nižší. Nedá se tedy říct, že můžeme najít jasný lineární vztah mezi ideologií a postavením politické strany v EU (Szczerbiak – Taggart 2003: 17–20).

S vývojem evropské integrace souvisí také pojem europeanizace, kterou například autoři Hix a Goetz charakterizují jako určitý proces změny v národní politické praxi, který je zapříčiněn probíhající evropskou integrací (Hix – Goetz 2000: 27). Nejen evropská integrace ovlivňuje politické strany a celou národní politickou sféru, tento vztah funguje i opačně. Politické strany zároveň ovlivňují evropskou integraci a její instituce, a to především tím, že tvoří její personální zázemí, nejviditelnější je to v EP, kam národní politické strany kandidují v přímých volbách a kde posléze tvoří evropské politické frakce (Palovský 2004: nečíslováno).

Jak již bylo zmíněno výše, v práci se zaměříme na politické strany. Budou to politické strany zemí, které do EU přistoupily v roce 2004 a mají za sebou komunistickou minulost a politickou a ekonomickou transformaci během 90. let. To je důležité zmínit z toho hlediska, že předpoklady které platí pro země, které byly zakládajícími členy či přistoupily již před rokem 2004, nejsou zcela platné pro země středovýchodní Evropy a najdeme tu několik rozdílů. Jeden z předpokladů se týká rozložení euroskeptických stran na ose levice pravice. Zatímco u zemí západní Evropy se potvrzuje, že tato osa nehraje roli, u středovýchodní Evropy ve většině případů platí, že euroskeptické strany se nachází vpravo. To je dáno nejen vlivem historie levicových nedemokratických režimů, ale i rozdílným chápáním pravice v západní a středovýchodní Evropě. Také se předpokládá, že v západní Evropě je euroskepticismus spojen s politickými stranami, které stojí mimo vládu, avšak v zemích středovýchodní Evropy najdeme mnoho případů, kdy jsou euroskeptické strany ve vládě (Taggart – Szczerbiak 2002: 25; Taggart – Szczerbiak 2004: 5). Nově přistoupivší země a jejich

politické strany se od západních zemí odlišují také kvůli tomu, že se nepodílely na každodenním rozhodování v EU, startovaly tak na jiné pozici než západní politické strany, které stály přímo u zrodu spolupráce. Pokud bychom se zaměřili na období z počátku 90. let, kdy se o možném vstupu začalo reálně hovořit, můžeme označit postoj politických stran za téměř totožný. Až na výjimky totiž panovala shoda o nutnosti vstupu do EU (Palovský 2004: nečíslováno). Politické strany se v této době příliš nevěnovaly kritice evropské integrace, naopak vstup do EU se stal hlavním projektem politických stran (Havlík – Kaniok 2006: 23).

Co se týče struktury práce, jak jsme již zmínili, pojem euroskepticismus nemá jednotnou definici a jasné vymezení, se kterým by se dalo bez předešlého vysvětlení dále pracovat, a proto věnujeme první kapitolu teoretickému vymezení pojmu a popíšeme několik vybraných typologií, které se s fenoménem euroskepticismu pojí. Budeme čerpat z konceptu Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka, také Case Muddeho a Petra Kopeckého, kteří reagovali na práci Taggarta a Szczerbiaka a z typologie vytvořené Petrem Kaniokem. Typologie Petra Kanioka bude pro tuto práci ústřední a euroskepticismus vybraných stran bude hodnocen právě podle Kaniokovo typologie. Autoři Paul Taggart a Aleks Szczerbiak přišli s rozdělením euroskepticismu na tvrdý a měkký. Zatímco tvrdý euroskepticismus definovali jako principiální odmítnutí projektu evropské integrace, za měkkou formu euroskepticismu považovali vyjadřování podmíněné opozice, tzn. kritiku konkrétních politik, ne evropské integrace jako celku. Toto rozdělení neuniklo kritice Petra Kopeckého a Case Muddeho, a tak po této kritice rozdělení euroskepticismu přišli Taggart s Szczerbiakem s přepracovanou typologií, ve které člení euroskepticismus do čtyř kategorií. Sami zmínění kritici, tedy Kopecký a Mudde, vypracovali typologii euroskepticismu,

kteřou posléze změníme v teoretické části své práce (Taggart – Szczerbiak 2003: 4–10).

Při práci s pojmem euroskepticismus můžeme narazit na několik obtíží z důvodu nejednoznačnosti významu pojmu euroskepticismus a především jeho reálného projevoání. Musíme si dát pozor, abychom nenazývali každou politickou stranu, která bude hovořit o ochraně národních zájmů, jako euroskeptickou, potom by euroskeptická strana mohla být každá politická strana. Obecně se budeme snažit pohlížet na strany komplexně, protože ani kritika jedné či více politik nemusí nutně znamenat, že je strana euroskeptická. Stejně tak ani odmítnutí či naopak podpora dalšího rozšíření nemusí nutně jednoznačně vyjadřovat názory politických stran na evropskou integraci (Taggart – Szczerbiak 2003: 12–15).

Tento názor zastává i Petr Kaniok, který hovoří o tom, že důsledkem aktivistického přístupu politické vědy k otázce evropské integrace je skutečnost, že se částečně vytrácí kritika a pochybnost ve vztahu k evropské integraci. To dokládá na případu politických stran kritizujících evropskou integraci, které jsou okamžitě klasifikovány jako euroskeptické ať už se kritika týká čehokoliv. I z toho důvodu vytvořil Petr Kaniok svou vlastní typologii, která zahrnuje tři skupiny: evropeanisty, eurogovernmentalisty a euroskeptiky (Kaniok 2006a). Typologii Petra Kanioka budeme využívat v dalších částech práce, přičemž v teoretické části se budeme podrobněji věnovat škále, která demonstřuje postoje politických stran k evropské integraci, tedy evropeanistům, eurogovernmentalistům a euroskeptikům.

V druhé části práce se budeme věnovat vybraným politickým stranám, ty jsou ústředním bodem celé práce. Konkrétně stranám ze třech zemí středovýchodní Evropy (Maďarsko, Polsko a Slovensko),

příčemž jsou to takové politické strany, které jsou považovány, nebo se považují, za pravicové. Dalším kritériem při výběru stran bylo jejich zaměření na křesťanskou tematiku, zároveň jsou to strany, které v politickém systému zemí hrají důležitou roli a nestojí proti systému. První vybranou stranou je Fidesz – Maďarská občanská unie (dále jen Fidesz), další je polská strana Právo a spravedlnost (dále jen PiS) a slovenským zástupcem je Křesťanskodemokratické hnutí (dále jen KDH).

Na úvod kapitoly stručně popíšeme charakteristiku a historii vybraných politických stran, poté bude následovat analýza projevů stran, ve kterých bychom mohli hledat možnost euroskeptických postojů. Nedílnou součástí práce bude analýza programů politických stran, na jejichž základě se budeme snažit vysledovat euroskeptické znaky, které si vymezíme na základě teoretického úvodu. Konkrétně se tedy zaměříme na části věnované evropské integraci, kde budeme hodnotit, zda strany EU zcela odmítají, kritizují jen určité kroky a zda jsou příznivci prohloubení integrace. V práci budeme dále popisovat úspěšnost ve volbách do EP, a posléze také působení vybraných politických stran ve frakcích EP. Účast ve frakcích nám může pomoci v rozklíčování pozice národních politických stran, avšak ne vždy platí pravidlo, že euroskeptická strana musí být nutně součástí frakce považované za euroskeptickou. Zároveň není nemožné, aby strana, která není euroskeptická, byla v euroskeptické frakci; účast ve frakcích může být motivována takticky, ne ideologicky.

Polská strana Právo a spravedlnost vznikla v roce 2001 a založili ji bratři Kaczyńští. V době svého vzniku akcentovala nutnost silného postavení Polska v rámci EU (Palovský 2004: nečíslováno). Slovenské Křesťanskodemokratické hnutí se profiluje jako konzervativní strana, již před vstupem Slovenska vyjadřovala nesouhlas s některými politikami

EU, ať už se jednalo o otázku homosexuálů nebo úlohu rodiny, i přesto pro ně ale bylo členství v EU prioritou (Lešková 2006: 37–38). Maďarský zástupce, strana Fidesz, se od svého vzniku profilovala jako čistě liberální strana a to po dobu, kdy byla dvě volební období v opozici. Poté se ale odklonila od liberalismu a posunula se ke křesťanskodemokratickému proudu s nacionalistickými tendencemi (Stankov 2006: 89).

Ve třetí kapitole bude cílem provést komparaci stran Fidesz, PiS a KDH. Hlavními indikátory při komparaci budou ideová východiska a programatika strany, postoje stran ke Smlouvě o ústavě pro Evropu a Lisabonské smlouvě, a také členství ve frakcích EP. Ideová východiska nám pomohou se zařazením strany na naši pomyslnou osu, a jak bylo zmíněno na začátku, některé ideologie mají větší potenciál k tomu, aby strany, které z nich vychází, byly euroskeptické. Program stran je důležitý především pro analýzu postojů stran, také z hlediska oslovení voličů, což ve svém důsledku ovlivňuje účast či neúčast stran v Evropském parlamentu a ovlivňování evropských politik. Postoje k důležitým smlouvám EU jsou důležité, jelikož nám prezentují názory stran na současnou podobu evropské integrace. Posledním indikátorem je členství ve frakcích EP, které nám ukáže, kde se strany nacházejí v evropské aréně. Závěr práce bude shrnutím poznatků nashromážděných během psaní, tyto poznatky by měly být hlavním nástrojem při zodpovídání výzkumných otázek, které jsme si vytyčili na začátku práce.

O fenoménu euroskepticismu bylo napsáno mnoho textů a knih, zdrojově se budu opírat především o články z odborných časopisů a to především takové, jejichž autory jsou ti političtí vědci, kteří se euroskepticismu věnují jako celku, snaží se nejen o jeho vysvětlení, ale také typologizaci. Budu čerpat především z textů od Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka, jako zdroj bude sloužit například text *Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and*

Causality (2003), využiji také typologii Petra Kopeckého a Case Muddeho a v neposlední řadě budu využívat texty Petra Kanioka, který přichází s novou typologií, ať už v jeho dizertační práci *Evropeanisté, eurogovernmentalisté a euroskeptici: reflexe euroskepticismu a jeho projevy* (2006), nebo v textech v odborných časopisech jako je *Statická, či dynamická unie. Euroskepticismus a vnitřní legitimita evropské integrace*, který vyšel v časopise *Mezinárodní vztahy* v roce 2011. Zároveň ale budeme využívat i články věnující se současné situaci v EU. Dalším zdrojem informací budou oficiální stránky vybraných politických stran, ty využijeme především v části věnované programům stran a jejich ideovým základům. Dále budou využívány texty a publikace, které se vybraným politickým stranám věnují, jako například v publikaci *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy*, jejímiž editory jsou Vlastimil Havlík a Petr Kaniok (2006b). Nezbytnou součástí budou zdroje věnující se volbám do EP, ať už pojednávající o výsledcích voleb, ale také následně utvořených frakcích v EP. Zdrojem informací pro nás budou také volební programy k volbám do EP, které strany většinou vytvářejí a vyjadřují své názory na EU, jako je například volební program KDH k volbám do EP v roce 2009.

1.2 RŮZNÁ POJETÍ EUROSKEPTICISMU

Euroskepticismus nelze jednotně definovat, je chápán různě a jednotliví autoři si vytvářejí své vlastní typologie, proto je tato kapitola věnována pojmu euroskepticismus. Celkem jsme si vybrali tři různá pojetí, díky kterým bude možné lépe pochopit fenomén euroskepticismu a posléze analyzovat vybrané politické strany. Typologii Taggarta a Szczerbiaka jsme zahrnuli, protože podle našeho názoru je stavebním kamenem pro další vytvořené typologie a dává nám základ pro uchopení euroskepticismu, přestože má své limity. Reakcí na původní typologii

Taggarta a Szczerbiaka byla práce Kopeckého a Muddeho, které jsme do práce zařadili nejen proto, že nám přinese nový pohled na euroskepticismus, ale i proto, že poukazuje na problémy v původní typologii Taggarta a Szczerbiaka, kteří v reakci na kritiku redefinovali svůj koncept euroskepticismu. Pro tuto práci bude ale stěžejní autor Petr Kaniok a jeho typologie, která se odklonila od měkkého a tvrdého euroskepticismu a vytváří tři ideálytypy: evropeanismus, eurogovernmentalismus a euroskepticismus.

Podle prvně zmíněných autorů, Taggarta se Szczerbiakem, je pojem euroskepticismus všezahrnující a zahrnuje širokou škálu pozic, a jak se vyjádřil již dříve Taggart (Taggart 1998: 366), euroskepticismus vyjadřuje myšlenku podmíněné nebo kvalifikované opozice, stejně jako naprostý odpor k evropské integraci proto je podle Taggarta a Szczerbiaka užitečné si euroskepticismus rozdělit na tvrdý a měkký (Taggart – Szczerbiak 2004: 3).

Petr Kopecký a Cas Mudde zmiňují, že euroskepticismus je velmi užívaný pojem, pokud se bavíme o vztahu politických stran k evropské integraci, avšak upozorňují, že tento pojem není jednoznačně definovaný, a proto je nezbytně nutné si jej definovat předtím, než s ním začneme pracovat. Sami autoři při definování euroskepticismu vychází z původní Taggartovy definice o euroskepticismu, který Taggart ve zjednodušené formě popisuje jako kvalifikovanou, nebo i principiální opozici vůči evropské integraci, přestože se konkrétní definice euroskepticismu liší, základ je stejný, tedy opozice vůči evropské integraci (Kopecký – Mudde 2002: 299–300; Taggart 1998: 366).

Nejdůležitější pro tuto práci je postoj Petra Kanioka, kterého jsme si vybrali z toho důvodu, že do problematiky euroskepticismu přináší novou dynamiku. Co se týče vztahu Petra Kanioka ke stávajícím přístupům

politické vědy k euroskepticismu, Kaniok upozorňuje, že důsledkem aktivistického přístupu politické vědy k jevu euroskepticismu je ztráta kritiky a pochybnosti. Ztráta kritiky a pochybnosti se projevuje tím způsobem, že jakákoliv kritika vůči EU je chápána a klasifikována jako euroskepticismus. Kaniok se ve své práci a při utváření vlastní typologie snaží o chladnější přístup k tomuto fenoménu a varuje před označováním jakékoliv kritiky nálepkou euroskepticismus (Kaniok 2006a: 10). Diskuse

o euroskepticismu by měla být diskusí o tom, co EU představuje, měli bychom si ujasnit, zda ji chápeme jako statickou nebo jako něco, co je dynamické. Současné nastavení euroskepticismu nahlíží na EU jako na statický projekt, který míří k federaci a jiná alternativa není možná. Pokud se na to díváme touto optikou, měkký euroskepticismus samozřejmě můžeme chápat jako něco, co je proti EU, avšak pokud nahlížíme na EU jako na dynamickou, měkký euroskepticismus může být chápán i pozitivně a nahlíženo na něj může být jako na součást politického systému³ (Kaniok 2011: 88–89).

Paul Taggart byl první, kdo se pokusil euroskepticismus klasifikovat a definovat, a také se zabýval projevy euroskepticismu v politických stranách, přičemž hovoří o tom, že euroskepticismus se v různých stranách projevuje různě, je vyjadřován různými formami a různě používán. Tyto manifestace rozděluje do čtyř typů – 1. single-issue strany, 2. protestní strany, 3. etablované strany a 4. euroskeptické frakce stran, které evropskou integraci podporují. 1. Single-issue strany existují jen proto, aby mobilizovaly voliče ve vztahu k evropské integraci a motivem jejich existence je opozice vůči EU. Jsou to takové politické strany, které byly založeny s účelem zaměřit se na jedno téma, v tomto případě kritiku evropské integrace a tyto strany jsou si dobře vědomé, že si najdou své

specifické voliče, ale chybí jim ideologie a historie, také nejsou schopné reagovat na jiná témata ve společnosti. 2. Protestní strany mají kritiku vůči evropské integraci jako součást obecné opozice vůči politickému systému, nelze říct, že by byly založené s účelem kritiky evropské integrace, ale stojí v opozici proti všemu, co je součástí politického systému země, tedy i proti evropské integraci. Identita těchto stran je zkrátka založena na odporu proti politickému systému. 3. Etablované strany jsou takové, které jsou součástí vlády nebo mají blízko k tomu se do vlády dostat. Jsou to takové strany, které mohou kritizovat evropskou integraci, resp. EU, ale zároveň jsou partnery EU z pozice vlády členského státu, takové strany nejsou založeny na odporu k evropské integraci, jsou to strany, které jsou ve společnosti etablované, dokáží reagovat na situaci ve společnosti. 4. Frakce - co se týče frakcí, sám Taggart připouští, že rozpoznat tuto skupinu je těžké. Frakce jsou součástí politických stran, které se samy o sobě neprofilují jako euroskeptické, ale ve straně se utvořily skupiny mající odlišný postoj než zbytek strany. Frakce tak prezentují jinou politiku vůči EU, v některých případech se nakonec oddělí od původní strany (Taggart 1998: 368–369).

Taggart se Szczerbiakem se zabývali vztahem politických stran k evropské integraci a analyzovali negativní postoje politických stran k evropské integraci, přičemž výsledkem jejich badání bylo vytvoření základní typologie, která se zaměřuje výhradně na euroskepticismus a nezahrnuje pozitivní postoje politických stran. V typologii rozlišují tvrdý a měkký euroskepticismus, základní rozdíl můžeme vidět v hloubce a míře odporu. Tvrdý euroskepticismus je původně definován jako *„princiální opozice vůči EU a evropské integraci, která v důsledku vede k žádosti strany o vystoupení z EU. Politika strany je namířena proti*

³ Autor ale ve své typologii tento proud nenazývá euroskepticismem. Euroskepticismus chápe jako odpor k samotné myšlence evropské integrace.

projektu evropské integrace jako takovému“ (Taggart – Szczerbiak 2003: 6).

Měkký euroskepticismus je definován jako vyjádření kvalifikované opozice, kdy politická strana má jednu či více námitek vůči evropské integraci, avšak nestaví se principiálně proti EU a evropské integraci. Politické strany označené jako měkce euroskeptické často sdílejí pocit, že některé politiky v rámci EU mohou ohrozit národní zájmy země a identitu jejich obyvatel. Tuto dichotomii tvrdého a měkkého euroskepticismu Taggart a Szczerbiak vytvořili jako pracovní za účelem zkoumání konkrétních politických stran v Evropě. Jejich typologie v té době nebyla nejpropracovanější a byl tu poměrně problém s příliš obecným definováním, které může vést k označení v podstatě každé politické strany za měkce euroskeptickou, Na jejich typologii reagovali nejvýrazněji Petr Kopecký a Cas Mudde. Kritika se netýkala ani tak samotného rozdělení euroskepticismu na tvrdý a měkký, ale spíše charakteristiky těchto dvou typů. Co se týče jejich výtek, koncept měkkého euroskepticismu se jim zdál příliš kluzký a inkluzivní, jakákoliv opozice by mohla být chápána jako projev euroskepticismu. Podpora či opozice členství také podle nich není určující pro definování euroskepticismu. Kromě toho doporučují, aby se Taggart se Szczerbiakem zaměřili na chování politických stran nejen na národní úrovni, ale i na úrovni EU (Kopecký – Mudde 2002: 300–303; Taggart – Szczerbiak 2003: 6–9).

Celkově můžeme hovořit o čtyřech výtkách, které Kopecký s Muddem vznesli ohledně práce Taggarta a Szczerbiaka. První směřovala právě k definování měkkého euroskepticismu, který je podle nich natolik široce uchopen, že jakékoliv vyjádření kritiky vůči EU a jejím politikám může být chápáno jako projev měkkého euroskepticismu. Druhá výtka byla směřována směrem na skutečnost, že přestože byl jasný rozdíl mezi tvrdým a měkkým euroskepticismem, nakonec Taggart se Szczerbiakem

hovoří o tom, že tvrdý euroskepticismus se vyskytuje jen minimálně, tudíž v podstatě všechny projevy euroskepticismu je projevem měkkého euroskepticismu a pojem se stává rozmazaným a nejasným. Kritika se vznesla i na nejasná kritéria, která spojují a odlišují výše zmíněné formy euroskepticismu a na skutečnost, že Taggart a Szczerbiak nerozlišují mezi evropskou integrací a EU. Co se týče členství v EU, Kopecký a Mudde jsou toho názoru, že souhlas s členstvím v EU nemá být dělící linií měkkého a tvrdého euroskepticismu a navrhují klást důraz na princip odevzdání suverenity směrem od národní úrovně na nadnárodní, a také podporu dalšího rozšíření suverenity EU (Kopecký – Mudde 2002: 300–303). Jako reakci na kritiku Kopeckého a Muddeho se Taggart se Szczerbiakem rozhodli redefinovat svůj koncept tvrdého a měkkého euroskepticismu. Přijali výtku ohledně otázky podpory členství země v EU a tuto otázku nahradili začleněním podpory či opozice přenosu politické moci směrem od státu na nadnárodní úroveň (Kaniok 2006b: 20).

Tvrdý euroskepticismus je tak v přepracované verzi charakterizován jako principiální opozice vůči evropské integraci a to především ve smyslu odmítání přesunu moci ze státní roviny na nadnárodní úroveň v podobě EU. Měkký euroskepticismus je definován jako absence principiální kritiky vůči EU, ale zároveň existence opozice vůči současné EU či trajektorii evropské integrace, jejímž obsahem je nárůst kompetencí a suverenity EU (Taggart – Szczerbiak 2003: 12).

Stoupenci tvrdého euroskepticismu mohou odmítat vstup země do EU, případně chtějí vystoupení země z EU a odmítají evropskou integraci jako celek, nechtějí ekonomickou ani politickou integraci. Pojem euroskepticismus tak vyjadřuje principiální námitku vůči současné formě evropské integrace založenou na sdílených hodnotách, stoupenci tvrdého euroskepticismu například namítají, že EU je příliš liberální, kapitalistická nebo naopak socialistická. Ve stranických systémech zastupují tvrdý

euroskepticismus zpravidla single-issue strany, které jsou na kritice evropské integrace založeny.

Měkký euroskepticismus zahrnuje kvalifikovanou opozici vůči evropské integraci, zástupci měkkého euroskepticismu často řeší otázku národního zájmu, mají odpor proti prohlubování integrace nebo kritizují konkrétní politiky EU, přičemž všechny tyto věci se mohou překrývat, protože často utváření nových politik vyplývá z prohlubování integrace, vše výše zmíněné ale není v rozporu s obecnou podporou evropské integrace. V případě euroskepticismu se často můžeme setkat s vyjádřením, že politickým stranám jde o ochranu národních zájmů. Politické strany tak často činí s úmyslem prohloubit svou pozici na domácí politické scéně a mnohdy není jasné, co přesně se těmi národními zájmy myslí (Taggart – Szczerbiak 2004: 2–4). V textu *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States* z roku 2002 autoři tvrdí, že za euroskeptickou stranu by se dala považovat i taková politická strana, která souhlasí se současným stavem EU, avšak odmítá další prohloubení integrace, což je vlastně odmítání projektu evropské integrace, která je založena na postupném prohlubování. Důležité je zdůraznit, že o pojmech tvrdý a měkký euroskepticismus se vyjadřují jako o ideál typech, mezi kterými je škála euroskepticismu (Taggart – Szczerbiak 2002: 7–8).

Pokud se zaměříme na aplikaci typologie v praxi se zaměřením na středovýchodní Evropu, Taggart se Szczerbiakem na země středovýchodní Evropy nahlíží jinak než na západní země. Uvádějí, že nejde jen o odlišnou historii a o to, že západní země byly u vzniku evropské integrace, ale podstatné je, že představují nový typ stranického systému, například právě v rámci stranického systému jsou měkké euroskeptické strany důležitější, než je tomu v západních stranických systémech (Taggart – Szczerbiak 2002: 15–16).

Pokud se snažíme euroskepticismus zkoumat, můžeme narazit na několik obtíží a problémů, které Taggart se Szczerbiakem zmiňují v textu *Theorising Party-Based Euroscepticism Problems of Definition, Measurement and Causality*, kdy si podle nich musíme uvědomit několik věcí. Jako první je důležité si uvědomit, že ne každé kritizování z pozice ochrany národních zájmů znamená, že je strana euroskeptická, naopak většina politických stran se takové kritiky často dopouští, aniž by tyto strany vyjadřovaly další kritické postoje k integraci. Stejně je to s kritikou specifických politik EU, v tomto případě autoři radí, abychom se zaměřili na kvalitu, ne kvantitu a zajímalo nás, zda jde o marginální či klíčovou politiku, přičemž nejdůležitější jsou pro ně ty politiky, které tvoří základy EU, zajímají se tak o reakci stran na hlavní smlouvy EU, zároveň upozorňují, že u zahraniční a bezpečnostní politiky se shoda ani neočekává. Dále se věnují otázce rozšíření EU, kdy dávají explicitně najevo, že otázka dalšího rozšiřování není podstatná pro rozpoznání euroskeptických stran, protože euroskeptické strany mohou prosazovat další rozšíření s cílem oslabit EU. Co se týče prohlubování, kromě stran, které prohlubování integrace odmítají, existují i takové strany, které by si přály hlubší integraci, což se může jevit jako nesouhlas s integrací a vyjadřováním euroskepticismu, ale to Taggart se Szczerbiakem odmítají a říkají, že pokud strana požaduje hlubší integraci, nedá se považovat za euroskeptickou, i přesto, že kritizuje EU. Existují také kritici nedostatečné demokratičnosti EU, v tom případě se musíme podívat na to, jakými prostředky chtějí demokratičnosti dosáhnout, pokud je to prostřednictvím předání kompetencí zpět na národní vlády, považují pak tyto strany za euroskeptické (Taggart – Szczerbiak 2003: 12–15). Je důležité rozlišovat mezi těmi, kdo jsou naprosto mimo konsenzus o správnosti EU a jsou vůči ní nepřátelští, a těmi, kdo upozorňují na limity integrace a jejích cílů (Taggart – Szczerbiak 2004: 1–2).

Taggart a Szczerbiak pracují při zkoumání euroskepticismu ve středovýchodní Evropě se šesti předpoklady, kdy první tři předpoklady vycházejí ze studií západních zemí, další tři jsou typické pro země středovýchodní Evropy. Jako první předkládají tezi, že na euroskeptické postoje nemá osa pravice levice vliv a že rozdělení euroskeptických stran na této ose je rovnoměrné. Dále pracují s tezí, že pozice strany v národním stranickém systému ovlivňuje postoj strany k evropské integraci, zatímco strany s koaličním potenciálem nejsou ve svých kritikách tak ostří, naopak periferní strany bývají ostřejší, některé by se daly zařadit jako tvrdě euroskeptické, periferní strany na sebe často berou euroskeptickou rétoriku, protože nemůže ohrozit jejich pozici, ale naopak ji může posílit. Třetí argument je zaměřen na skutečnost, že evropské otázky jsou témata druhého řádu, a tak i pokud strana mění své postoje k evropské integraci, její pozici to neohrozí a zároveň přichází s domněnkou, že vztah mezi euroskepticismem a veřejnou podporou EU není vždy stejný.

Následující tři teze se týkají pouze středovýchodní Evropy. Pracují s tezí, že může existovat vztah mezi vyhlídkami na členství a euroskepticismem a silnější euroskepticismus je tam, kde je vstup země na dosah. Pokud je země na dosah přistoupení, začínají se řešit některé věci a na veřejnost se dostávají problémy spojené se vstupem, zatímco výhody jsou v té době spíše abstraktní a vzdálené. Pracují také s předpokladem, že tvrdý euroskepticismus se v kandidátských zemích vyskytuje méně než jeho měkká forma a když už se tvrdý euroskepticismus vyskytuje, je spojen především se single-issue stranami. Posledním předpokladem je založen na názoru, že na úroveň euroskepticismu má vliv i způsob přechodu k demokracii, kterou země prošly a následné budování státu, s čímž je spojená také tradice nezávislosti. Říkají, že vyšší úroveň euroskepticismu vidíme u zemí, které

nemají takovou historii nezávislosti, avšak jasný vztah se jim nakonec nepodařilo prokázat (Taggart – Szczerbiak 2004: 5–7).

Zkoumání středovýchodní Evropy ukázalo, že euroskeptické strany jsou rozloženy po celém pravolevém spektru, avšak větší výskyt je na pravici, což může mít několik vysvětlení. Pojmy pravice a levice se nepřenesly ve stejném významu ze západu do středovýchodní Evropy a to, co je bráno za pravici ve středovýchodních zemích, nemusí být pravice v západních zemích, další vysvětlení souvisí s přechodem k demokracii od levicových režimů, kdy pravicové strany na sebe vzaly roli ochránců národních zájmů a národní identity. Pokud se s euroskepticismem ve středovýchodní Evropě setkáme, narazíme ve většině případů na měkký typ euroskepticismu ve smyslu kvalifikované opozice. Pokud se podíváme na tvrzení, že země, která má lepší vyhlídky na vstup, má větší šanci na výskyt euroskeptických stran, Taggartovi a Szczerbiakovi se toto nepodařilo prokázat, spíše tvrdí, že tu není jasný vztah (Taggart – Szczerbiak 2004: 21–24).

Na základě svých postojů k typologii Taggarta a Szczerbiaka vytvořili Kopecký a Mudde vlastní typologii. Je nutné říci, že sami autoři považují vytvořené typy za ideálytypy a euroskepticismus chápou jako něco, co má různou formu a projevy. Tvrdí, že pojem euroskepticismus je v jejich pojetí méně inkluzivní než u zmíněné definice od Taggarta a Szczerbiaka. Na základě svého bádání vytvořili dvojdimenzionální model rozlišení vztahu k EU, identifikující dvě roviny postojů. Hovoří o dvou typech podpory, takzvaně rozptýlené a specifické, kdy buď existuje podpora evropské integrace, nebo podpora EU. V rovině podpory evropské integrace nalezneme dva typy – 1. eurofilové a 2. eurofobové (Kopecký – Mudde 2002: 300–303). 1. Eurofilové podporují evropskou integraci a jsou zastánci toho názoru, že základními idejemi evropské integrace jsou institucionalizovaná kooperace na základě sdílené

suverenity, ale také integrovaná liberální tržní ekonomika. Strany tedy mohou podporovat politické prvky integrace (kooperace a sdílená suverenity), ale i ekonomické. Eurofilem nazývají například Jeana Monneta, jehož názory z 60. let představují právě pozici eurofilů, Monnet totiž věřil jak v politickou, tak i ekonomickou integraci. Stejnou pozici pro ně představuje i bývalá britská premiérka Margaret Thatcher, i když ta se na evropskou integraci dívala především z ekonomického pohledu, přesto ale zároveň podporovala základní politické principy evropské integrace. 2. Eurofobové naopak nepodporují evropskou integraci, ani její ideje. Důvodem pro jejich pozici může být to, že jsou nacionalisté, socialisté, izolacionisté, anebo si zkrátka myslí, že myšlenka integrace je vzhledem k velké rozmanitosti Evropy hloupost (Kopecký – Mudde 2002: 301).

Druhá dimenze podpory se týká podpory EU, tedy současné trajektorie evropské integrace. V této dimenzi Kopecký s Muddem pracují se dvěma pojmy – 1. EU-optimisté a 2. EU-pesimisté. 1. EU-optimisté podporují současný stav EU a věří, že současný vývoj je správný, nebo minimálně věří ve správný vývoj v budoucnosti. Kopecký a Mudde zároveň dodávají, že strana může kritizovat některé politiky a směřování, avšak pokud souhlasí s obecným směřováním EU, můžeme ji zařadit do kategorie EU-optimistů. 2. EU-pesimisté nepodporují současný stav nebo nejsou optimističtí ohledně vyhlídek dalšího směřování EU. To ale nemusí znamenat, že odmítají členství v EU, mohou být pouze nespokojení se současným vývojem a doufají, že se situace změní. Při propojení těchto dimenzí vychází čtyři různé ideálytypy: A. euroentuziasté, B. europragmatici, C. euroskeptikové a D. euroodmítači. A. Euroentuziasté podporují jak evropskou integraci, tak současnou trajektorii EU, jsou to tedy politické strany či skupiny, které v sobě kombinují principy eurofilů a EU-optimistů. B. Europragmatici jsou odpůrci evropské integrace, ale podporují současnou trajektorii EU. Europragmatici jsou propojením

eurofobů a EU-optimistů, jsou to takové politické strany či skupiny, které nepodporují myšlenku evropské integrace, avšak EU je pro jejich zemi výhodná, a tak ji podporují. C. Euroskeptikové podporují evropskou integraci, avšak odmítají současnou trajektorii EU, jsou kombinací eurofilů a EU-pesimistů. D. Euroodmítači odmítají jak evropskou integraci, tak současnou trajektorii EU, představují tak nejsilnější opozici, jsou spojením principů eurofobů a EU-pesimistů, evropská integrace pro ně nemá žádné pozitivum (Kopecký – Mudde 2002: 302–304).

Pokud se teď zaměříme na Petra Kanioka, v některých svých textech o euroskepticismu propojuje otázku legitimacy EU a euroskepticismu, přičemž jak otázka legitimacy, tak euroskepticismu se do evropského diskurzu dostávají v souvislosti s politizací integračního procesu. Co se týče nahlížení na euroskepticismus, je na něj nahlíženo jako na negativní a nežádoucí fenomén. S euroskepticismem a legitimitou EU jsou spojeny volby do EP, které jsou považovány za volby druhého řádu, což ovlivňuje nahlížení na legitimitu EU a dává euroskeptikům prostor pro kritiku z pohledu možného demokratického deficitu, oba pojmy – euroskepticismus a demokratický deficit, se v politické vědě objevují téměř ve stejnou dobu - 90. letech, tedy v době, kdy integrace dostává politický rozměr a začíná se více přibližovat veřejnosti (Kaniok 2011: 78–84).

Například z pohledu deliberativní demokracie ani nemůže být měkký euroskepticismus označován za euroskepticismus, protože svým kritickým pohledem představuje součást dialogu, který přispívá k formování EU. Není dobré vytlačovat kritiku, neboť poté mizí zpětná vazba (Kaniok 2011: 87–88). Kaniok hovoří o tom, že kritika a pochybování o současné trajektorii EU je legitimní, stejně jako je legitimní zpochybňovat evropskou integraci a tyto projevy musí být chápány jako součást demokratické arény (Kaniok 2006a: 15).

Kaniok napříč svými texty o euroskepticismu hovoří o problematičnosti měkkého euroskepticismu, přičemž vychází z rozdělení, které udělali Taggart a Szczerbiak. Zatím co u tvrdého euroskepticismu problém není, ohledně toho panuje shoda a je to konzistentní typ, měkký euroskepticismus není jasně definovaný a i z hlediska jazyka může být chápán jako předstupeň tvrdého euroskepticismu, s tím ale Kaniok nesouhlasí (Kaniok 2009: 164–165). Kaniok hovoří o tom, že jen těžko můžeme tyto dva typy brát jako projev toho samého fenoménu, měkký euroskepticismus nemůžeme chápat jako předstupeň tvrdého (Kaniok 2006a: 59).

Stejně jako ostatní autoři, Petr Kaniok se také zabývá stranickým euroskepticismem a hovoří o tom, že u většiny politických stran můžeme nalézt projevy opozice vůči EU. Můžeme rozlišit 3 typy politických stran vzhledem k jejich postojům – 1. single-issue strany, 2. strany druhé ideologie a 3. takové strany, které mají skepsi vůči evropské integraci jako jeden z bodů v programu. 1. Single-issue strany jsou takové formace, jejichž základem je kritika evropské integrace a takové strany většinou požadují, aby jejich země vystoupila z EU, mají mobilizační charakter a o přízeň voličů usilují jen ve volbách do EP. 2. Strany druhé ideologie mají antievropskou rétoriku jako důležitou součást stranického programu. 3. Strany, které mají skepsi vůči integraci jako jeden z bodů programu, mohou to být strany protestní, extremistické nebo strany establishmentu. Protestní strany mají odpor vůči EU jako logický komponent, do této kategorie spadá většina populistických stran, extremistické strany jsou rezistentně proti EU i proti demokracii a strany establishmentu se prostřednictvím euroskepticismu především snaží nalákat voliče (Kaniok 2006b: 9–22).

Kritika EU může být motivována různě, důvodem může být například nedůvěra k teritoriálně vzdáleným centrům, kritika je také

založena na tvrzení o neekonomické výhodnosti integrace, někteří kritici EU považují za nástroj vykořisťování, ale často bývá důvodem i nacionalismus (Kaniok 2006a: 16).

Existují nejen různé motivace kritiky, ale zároveň má kritika EU dva základní zdroje, které můžeme rozdělit na funkcionální a obsahové. Filozofická kritika definuje EU jako projekt politické zvěle, je jí vytýkána devalvace legitimacy a uzurpace moci. Druhým zdrojem je kritika ekonomická, jedna část se na EU kouká jako na nástroj vykořisťování, druhá jako na něco, co potlačuje liberální volný trh. Jeden ze způsobů vysvětlování euroskepticismu mu nepřiznává žádný hodnotový rozměr, je to pouhá opozice a je brán jako projev extremistických a radikálních stran. Kaniok se na euroskepticismus dívá jako na něco, co není ideologie, ale spíše ideové východisko pro strany, je to partikulární postoj, který reaguje na vývoj EU. Na euroskepticismus můžeme nahlížet z různých úhlů, obecně můžeme říci, že euroskepticismus lze označit za ideu, která odmítá přesun kompetencí od národního státu k nadnárodní entitě, která by měla vykonávat funkce státu (Kaniok 2006a: 20–30).

Politické strany mají k euroskeptickému chování dva důvody, ideologické nebo taktické. Ideologie jako primární příčina se nachází u single-issue stran, u ostatních politických stran ve většině případů převládá taktika. Strany, které zaujímají pozici měkkého euroskepticismu, navíc často mění postoje týkající se vztahu k EU (Kaniok 2006a: 34–35). Pokud se podíváme na faktory, které ovlivnily vznik euroskeptických formací, je to především zavedení přímých voleb do EP, důraz na politickou integraci ES/EU, a také nárůst počtu členů ES/EU, s čímž je spojen větší výskyt třecích ploch (Kaniok 2006a: 61).

Kaniok vidí v existujících typologiích problémy, proto přichází se svou vlastní typologií vztahu k evropské integraci, do které zahrnuje

i pozitivní vztah k evropské integraci. Při výzkumu politických stran a euroskepticismu klade důraz na to, jakou důležitost politické strany EU přikládají, a zahrnuje integrační paradigmat. Podle Kanioka je důležité přijmout skutečnost, že evropská integrace současné doby není výlučná, vyvíjí se a neexistuje pouze jedno správné paradigma, za euroskeptiky by tak měli být považováni pouze ti, kteří odmítají celou myšlenku evropské integrace, ale ne ti, kteří preferují mezivládní formu (Kaniok 2006a: 91).

Je důležité si uvědomit, že současná EU nepředstavuje politické dobro jako například lidská práva, či demokracie. Je to střet mezivládního a nadnárodního přístupu, proto Kaniok nesouhlasí s tím, aby referenčním bodem pro určování euroskepticismu byl současný model integračního procesu, zároveň požaduje, aby politická věda brala podporu mezivládního přístupu za oprávněnou a ne jako projev euroskepticismu (Kaniok 2006a: 88–89).

Nová Kaniokova typologie klade důraz na jazyk, zajímá ho, jakým způsobem se politické strany vyjadřují ve vztahu k evropské integraci, a také bere v potaz legitimitu podpory jak nadnárodního, tak i mezivládního přístupu.

Kaniokova typologie zahrnuje tři postoje, které jsou zaštitěny třemi pojmy: 1. euroskepticismus, 2. evropeanismus a 3. eurogovernmentalismus. 1. Evropeanisté jsou stoupenci nadnárodního pojetí evropské integrace, reprezentují principiální podporu evropské integraci, klíčová je pro ně nadnárodní úroveň. Přijímají současnou podobu EU, jsou zastánci ekonomické, ale i politické integrace, přičemž o podobě a tempu integrace může a měla by být diskuze ohledně obou paradigmat – mezivládního i nadnárodního (Kaniok 2006a: 88–92). Co se týče jazyka, evropeanisté zdůrazňují pozitivní stránku EU. Evropská integrace má pro ně jasný cíl, kterým je federace. Integrační proces

nevnímají z hlediska přínosů a výhod pro národní úroveň, důležitá je pro ně integrace sama o sobě a zároveň její prohlubování, evropeanistická politická strana se přiklání k existenci silných nadnárodních institucí (Kaniok 2009: 166).

2. Pro eurogovernmentalisty je hlavním ideovým východiskem mezivládní paradigma integračního procesu, oproti evropeanistům mají rezervovanější postoj k současnému stavu evropské integrace, která se ubírá v duchu nadnárodního paradigmatu. Stoupenci eurogovernmentalismu si dobře uvědomují výhodnost a zároveň nutnost evropské spolupráce a integrace, ale také si uvědomují limity integrace, na které také poukazují. U governmentalistů je typická absence myšlenky na nutnou existenci společné politické entity, jako je evropský národ či evropská identita. Ale je nutné říci, že neodmítají evropskou integraci, ale volají po postupném naplňování této myšlenky. Pokud se zaměříme na jazyk stoupenců governmentalismu, k EU přistupují střízlivě, věcně a umírněně, příliš EU nevychvalují, ale nevyjadřují ani zamítavé postoje k EU jako takové. Na evropskou integraci nahlíží eurogovernmentalisté jako na politický nástroj, ne jako na cíl, a tak v programech politických stran, které jsou stoupenci governmentalismu, nenajdeme podporu či opozici vůči evropské integraci mezi klíčovými otázkami jejich programu (Kaniok 2006a: 93). Eurogovernmentalisté neodmítají spolupráci ani v otázce zahraniční politiky, avšak měla by to být spolupráce samotných vlád, nejsou zastánci institucionálního řešení. Důležitý je pro eurogovernmentalisty důraz na postupnou realizaci vzájemné spolupráce a vytváření nadnárodních institucí, jejich jazyk je ve vztahu k evropské integraci konstruktivní a politické strany, které můžeme chápat jako eurogovernmentalistické, nemají otázku evropské integrace jako primární problém (Kaniok 2009: 167).

Nakonec se dostáváme k samotným euroskeptikům. 3. Euroskeptici, nositelé euroskeptických postojů, jsou skutečnými kritiky evropské integrace a jsou v opozici proti její podstatě. Nechtějí, aby se tato hodnota rozšiřovala dále po Evropě, jsou proti myšlence evropské integrace jako takové (Kaniok 2009: 168). Euroskepticismus podle Petra Kanioka je taková idea, která odmítá myšlenku evropské integrace, myšlenku, že by se na evropském kontinentu měla předávat moc z i národní úrovně na úroveň nadnárodní, kterou představuje EU a nesouhlasí s tím, že by EU a její instituce měly vykonávat funkce státu (Kaniok 2006a: 94).

V další části práce budeme pracovat se zmíněnou typologií Petra Kanioka. Při zkoumání vybraných politických stran nás bude zajímat, zda strany vyjadřují odpor k myšlence evropské integrace nebo EU, případně zda jsou zastánci mezivládního či nadnárodního paradigmatu, zaměříme se také na jazyk, jakým se politické strany vyjadřují o evropské integraci, jaké pojmy používají ve vztahu k evropské integraci a EU. Pojem euroskepticismus tedy budeme chápat jako takovou ideu, která odmítá myšlenku evropské integrace. Stěžejní pro práci tedy bude výše zmíněná typologie Petra Kanioka, který přichází s novými pojmy, které podle našeho názoru lépe vystihují postoje politických stran k evropské integraci a dokáží zachytit rozdíly mezi jednotlivými politickými stranami, a zároveň se tím snižuje riziko, že jakákoliv strana kritizující evropskou integraci bude označena jako euroskeptická. Budeme tedy pracovat s následujícími ideálytypy: evropeanisté, eurogovernmentalisté, euroskeptikové.

1.3 CHARAKTERISTIKA A HISTORIE POLITICKÝCH STRAN – FIDESZ, KDH, PIS

První vybranou stranou je Fidesz, který byl založen mladými intelektuály a studenty v březnu 1988 jako liberální uskupení, které mělo formu nezávislé mládežnické organizace (Benda 2003: 58). Fidesz založil Viktor Orbán společně s 36 univerzitními kolegy. Uskupení bylo od začátků úspěšné, na konci 80. let se Fidesz účastnil jednání s komunistickou vládou a po pádu komunismu v roce 1990 kandidoval v parlamentních volbách s liberálním programem. Na počátku 90. let byl v opozici proti hlavní pravicové straně MDF, která se prezentuje jako konzervativní (Pytlas 2013: 170–171). V dubnu 1993 se Fidesz transformoval na klasickou politickou stranu, o dva roky později byl jeho název doplněn na Svaz mladých demokratů – Maďarská občanská strana. Ve chvíli, kdy se Fidesz oficiálně stal politickou stranou, do čela nastoupil jako předseda strany Viktor Orbán⁴ a v roce 1994, po prohraných volbách, se do té doby liberálně orientovaná strana mění na středopravou konzervativní stranu, která v sobě kombinuje křesťansko-demokratické a nacionalistické prvky a stává se zastáncem maďarských menšin žijících v zahraničí (Hrdličková 2008: 83). Pod vedením do té doby liberálního Viktora Orbána se strana přiklonila k národní rétorice, od liberalismu se posunula ke konzervatismu, odklonila se od generačního charakteru, což jí přineslo větší podporu občanů a s tím spojený růst politických preferencí (Hloušek 2005: 486–487).

V roce 1994 vstupoval Fidesz do voleb ještě jako liberální subjekt, který požadoval minimální stát a maximální liberalizaci trhu a co nejrychlejší zapojení do evropských struktur a ve volbách příliš neuspěl – získal pouze 7 % hlasů. Právě v této době začíná intenzivněji probíhat

⁴ Viktor Orbán je současným předsedou strany, nebyl jím pouze mezi lety 2000–2003.

proměna směrem ke konzervativní orientaci strany, která je potvrzena na kongresu v roce 1995 a Fidesz přijímá nábožensko-národní ideologii, kterou dříve odmítal (Pytlas 2013: 170–171). V roce 1994 nebyl poražen jen Fidesz, ale také socialisté, jejichž prohra byla zapříčiněna nespokojeností občanů s jejich politikou, především se občanům nelíbilo, jak se socialisté chopili své šance po pádu komunismu. Co se občanům také nelíbilo, bylo spojení levice s pravicí, kdy se liberálové v podstatě spojili s nepřítelem z dob komunismu. Právě v této době se vytváří šance pro novou konzervativní stranu, která bude alternativou pro pravicové voliče – této příležitosti se chopil právě Fidesz, který se pomalu snažil přetáhnout pravicové konzervativní voliče na úkor křesťanských demokratů a Demokratického fóra (Egedy 2009: 47).

Ve volbách v roce 1998 vsadil Fidesz na národní rétoriku a obhajování státní suverenity. Co se týče EU, Fidesz zastával názor, že vstup do EU zajistí Maďarsku cestu zpět na západ, avšak stále musí být chráněny národní zájmy, nechtěli vstup do EU za každou cenu (Stankov 2006: 89–90). Volby v roce 1998 Fidesz vyhrál, mimo jiné také díky kritice plánu tzv. Bokrosovu balíčku, který zavedla liberálně-socialistická koalice, a Viktor Orbán se tak ve svých 35 letech stal nejmladším premiérem Maďarska, který vzešel z demokratických voleb (Pytlas 2013: 170–171).

Obecně jako hlavní příčinu jejich úspěchu můžeme označit nespokojenost obyvatel s politikou úsporných opatření a korupčními skandály vládnoucích stran. Po volbách Fidesz v čele s Orbánem vytvořil koalici s Maďarským demokratickým fórem (MDF) a Nezávislou malorolnickou stranou (FKgP); tato vláda by se dala označit za pravicově skeptickou zaměřující se na symbolická a populistická témata, jako například maďarské menšiny v zahraničí nebo zvýšení minimální mzdy (Hrdličková 2008: 71). V parlamentních volbách v roce 1998 se ukázalo, že krok směrem ke konzervatismu byl správný. Do roku 1998 byla

v Maďarsku hlavní politickou stranou MDF, od roku 1998 už se za ni považuje právě Fidesz. Pokud se budeme zajímat, co konkrétně kromě již výše zmíněného pomohlo Fidesz v roce 1998 volby vyhrát, hovoří se o mixu liberalismu, křesťanskodemokratických hodnot a kladení důrazu na národ a jeho ochranu.

Jádrem nové orientace Fidesz se stala ochrana střední třídy, zaštitěná pojmem *polgári*, který můžeme přeložit jako městský, buržoazní. Na pojmu *polgári* je postavena ideologie Fidesz, podle této ideologie je důležité chránit střední třídu, která byla během éry komunismu zanedbávaná. Fidesz se začal profilovat jako konzervativní strana. Pokud mluvíme o Fidesz jako o konzervativní straně, je nutné si ujasnit, že v prostředí postkomunistických zemích středovýchodní Evropy, Maďarsko nevyjímaje, nemůžeme chápat konzervatismus stejně jako v západní Evropě. Jedním z důvodů je otázka změny, kterou klasičtí konzervativci odmítají, ale často právě konzervativci ve středovýchodní Evropě požadovali změnu, a to kvůli existenci komunistického systému, který chtěli svrhnout. Nelze tedy mluvit o odporu ke změnám, konzervativci v době pádu komunismu museli radikálně obhajovat změny, během rozpadu komunistického systému navíc dochází k ideologickým zmatkům (v té době na sebe bere Fidesz liberální tvář).

V Maďarsku hovoříme o tzv. mobilizačním konzervatismu, který je založen na střední třídě, Fidesz si kromě toho monopolizoval antikomunismus, což mu pomohlo získat nové voliče. Heslem parlamentních voleb 1998 byl slogan, který hlásal, že Fidesz trvá na zachování systému, avšak požaduje změnu vlády (Egedy 2009: 42–47; Vachudová 2008: 393). V evropské aréně konzervativní strany vždy reprezentovaly důležitou skupinu a platí to stále, přestože ve středovýchodní Evropě se konzervatismus musel znovu vybudovat, strany

musely hledat novou ideologickou platformu. Do konzervativní rodiny řadíme nejen Fidesz, ale také polské PiS (Cabada 2011: 6).

Změna, která se ve straně začala odehrávat po prohraných volbách 1994, tedy orientace na konzervatismus, se projevila také členstvím v evropských formacích. Zatímco od začátku 90. let byl Fidesz členem Liberální Internacionály, v roce 2000 se stal přidruženým členem ELS. V roce 1994, kdy se Fidesz ještě profiloval jako liberální uskupení, bylo hlavním deklarovaným cílem vstup Maďarska do evropských struktur. V době, kdy se Fidesz transformuje, začíná rozlišovat dva pojmy: národní zájem (ten je vztažen na všechny Maďary, tedy i na ty, kteří žijí mimo území Maďarska) a státní zájem (týká se Maďarů, kteří žijí na území Maďarska), právě národní zájem Fidesz poměrně často používá ve vztahu k Bruselu. Pokud se podíváme na vztah Fidesz k EU, bere vztah EU Maďarsko jako alianci se vzájemnými benefity (Batory 2001: 18).

Pokud se podíváme, jak se Fidesz prezentuje, jak už jsme uvedli výše, strana nemá tradiční konzervativní prvky, za konzervativní stranu ji můžeme považovat v kontextu středovýchodní Evropy. Fidesz se neohlíží do minulosti, nelpí na starých zákonech, naopak mluví o příslibu budoucnosti. Více než na tradici se Fidesz snaží klást důraz na spiritualitu, mytickou perspektivu a dichotomii dobra a zla (Egedy 2009: 49). Fidesz našel své místo jako alternativa k pravicovým formacím MSZP (Maďarská socialistická strana) a Jobbik⁵, které se dají označit za extremistické, v jejichž politice najdeme antisemitismus, protiromskou tematiku a další extrémní rysy. Pro pravicové voliče, kteří ale nechtějí volit extremisty, se Fidesz stal dobrou alternativou, kterou mohou podpořit (Gordon 2011: 104–109).

⁵ Jobbik, nezkráceně Jobbik Magyarorszáért Mozgalom (Hnutí za lepší Maďarsko).

Mobilizující konzervatismus, o kterém jsem se zmínila výše, se ve Fidesz krystalizuje po roce 2002, kdy Fidesz prohrál ve volbách a byl poražen socialisty. Nastává druhá fáze transformace Fidesz, která je částečně spontánní a částečně naplánovaná s ohledem na přetrvávající mocenské struktury. Fidesz po prohraných volbách odmítá jít do klasické opozice, v projevu z května 2002 se Orbán vyjádřil, že strana Fidesz může být v opozici, ale vlast v opozici nikdy nebude, a tak se Fidesz jako strana, která ochraňuje vlast a národní zájmy, bude starat o chod země a dohlížet na zvolenou vládu. Po této porážce Fidesz v čele Orbánem kriticky odmítali ideologie, Orbán hovořil o tom, že liberalismus jako ideologie již plně využil svůj potenciál a již není využitelný. Fidesz, který je často považován za populistickou stranu, považuje za klíčovou věru v obecnou vůli, která by měla být zavedena ve všech oblastech života, právě toto je typické ve vztahu populismu a liberální demokracie. Často je také používaná dichotomie my versus oni a mluví se o nutnosti snížení počtu politických pracovníků, kterých je podle Fidesz nadbytek. Po ekonomické stránce je Fidesz někde mezi volným trhem a ekonomikou řízenou státem, oba způsoby odmítá, můžeme tak mluvit o jisté formě třetí cesty, odmítá například zprivatizování nemocnic. Orbán zdůrazňuje důležitost střední třídy, která má zajistit, aby bylo Maďarsko silné a uspělo ve světovém poli (Egedy 2009: 51).

Během své vlády po výhře v parlamentních volbách 1998 byl Fidesz v koalici s Maďarským demokratickým fórem (MDF) a Nezávislou maloroľnickou stranou (FKgP) a opíral se o extrémní pravicovou stranu MIÉP (Strana maďarské spravedlnosti a života), což bylo také jednou z příčin neúspěchu pravice v následujících volbách v roce 2002, kdy Fidesz už nebyl schopen postavit koalici, jelikož jeho dřívější partner MIÉP nepřekročil volební práh (Hrdličková 2008: 71). Další volby, konané v roce 2006, nebyly pro Fidesz vítězné, Fidesz skončil na druhém místě-

V roce 2010 si ale Fidesz dokázal naklonit voliče a stal se opět vítězem ve volbách. Zatím poslední volby proběhly v roce 2014 a Fidesz opět zvítězil se ziskem 66. 83 % hlasů a Viktor Orbán zůstal nadále premiérem (Národní volební úřad 2006; Národní volební úřad 2010; Národní volební úřad 2014).

Další stranou, o které budeme hovořit a podrobovat ji analýze, je polská strana Právo a spravedlnost, která byla oficiálně založena 8. června 2001, založili ji bratři Kaczyńští – Lech a Jaroslaw. Od založení do roku 2003 byl předsedou strany Lech Kaczyński, většina členů strany pochází z Volební akce Solidarita⁶. V roce 2003 se předsedou PiS stal Jaroslaw Kaczyński⁷. Strana PiS byla založena v červnu a ještě ten týž rok v září se účastnila parlamentních voleb do Sejmu, kde získala 9. 5 % hlasů a zajistila si tak 44 křesel (Parma 2004: nečíslováno). PiS vzniklo pár měsíců před volbami, a tak zisk 44 mandátů, které v parlamentních volbách získalo, můžeme jistě označit za úspěch. PiS volili lidé mladí, ale i důchodci, ženy i muži. Pokud bychom se zaměřili na vzdělání voličů, jsou to spíše lidé s maturitou nebo vysokoškolským vzděláním (Kubát 2005: 132).

V roce 2004 se strana účastnila i voleb do EP, kde získala 12. 7 % hlasů. Parlamentní volby 2005 vyhrálo PiS s 26. 99 % a člen PiS Kazimierz Marcinkiewicz se stal předsedou vlády (PiS). Rok 2005 byl pro PiS dvojnásobným vítězným, na podzim roku 2005 se konaly hned dvoje volby – parlamentní a prezidentské a v obou volbách bylo PiS úspěšné, přitom ještě v roce 2001 obdrželo PiS v parlamentních volbách pouhých

⁶ Volební akce Solidarita byla politická strana, které působila v Polsku mezi lety 1997 až 2001, byla pokusem o sjednocení polské pravice (Rojčík 2003: nečíslováno).

⁷ V období 2001–2005 vystupovala PiS jako opoziční strana, která se kriticky vyjadřovala k tehdejší vládě. V roce 2003 dochází ke změně na postu předsedy strany a novým lídrem PiS se stává Jaroslaw Kaczyński, který tvrdě vystupoval proti vládnoucí straně SLD a prohlašoval, že nejlepším řešením jsou předčasné volby a vznik nové vlády (Kaczyński 2003: nečíslováno).

9,5 % hlasů. Voleb do Sejmu v roce 2005 se zúčastnilo 40,57 % oprávněných voličů, do Senátu 40,56 %, a pokud se podíváme na zisky PiS ve volbách do Sejmu, získala 26. 99% hlasů, do Senátu 49 %. Na podzim se ještě odehrály prezidentské volby, ve kterých vyhrál Lech Kaczyński⁸, bratr předsedy strany Jaroslawa, rok 2005 tedy můžeme označit z pohledu PiS za velice úspěšný, zároveň byl zlomovým, jelikož po těchto volbách můžeme mluvit o konci éry kulatého stolu, protože lidé, kteří se toho účastnili, odcházejí z vlády (Kubát 2005: 19–20).

Vzhledem k tomu, že sestavování vlády probíhalo ještě před prezidentskými volbami, Jaroslaw nechtěl dopustit, aby se oslabila pozice jeho bratra Lecha kandidujícího na prezidenta, protože tu byla možnost, že by ho lidé nevolili v případě, že by jeho bratr obsadil post premiéra. Jaroslaw se tak rozhodl nebýt premiérem, ale pozici přenechal do té doby neznámému politikovi Kazimierzovi Marcinkiewiczovi. Objevují se názory, že neznámý Marcinkiewicz byl vybrán právě proto, aby ho Jaroslaw Kaczyński mohl ovládat, avšak to se nakonec ukázalo jako problém, Marcinkiewicz nebyl se svým postavením spokojen, dokonce se setkal i s rivalem Donaldem Tuskem a stěžoval si na svou pozici, nakonec byl v létě 2006 donucen k rezignaci a premiérem se stal předseda strany a bratr prezidenta Jaroslaw Kaczyński. Vláda PiS byla nejprve menšinová kvůli neschopnosti dohody s ostatními politickými stranami, avšak v únoru 2006 byl podepsán tzv. stabilizační pakt se stranami Sebeobrana a Liga polských rodin (LPR) – stále tedy fungovala jednobarevná menšinová vláda, ale byla domluvená spolupráce. Toto období skončilo 27. dubna, kdy PiS, Sebeobrana a odštěpená část LPR (Národní parlamentní kruh -

⁸ V roce 2010 zasáhla stranu smrt jejího prvního předsedy a prezidenta Polska Lecha Kaczyńského (PiS).

NKP) podepsala koaliční dohodu, vzniká ale koaliční vláda dvou stran, jelikož předseda NKP neobdržel místo ve vládě (Kubát 2006: 4–5).

Zatím poslední parlamentní volby se konaly v roce 2011, kde PiS skončila na druhém místě (PiS). PiS sama sebe vnímá jako novou a možná i poslední nadějí pro Poláky, kteří jsou nespokojeni, a do voleb šla strana s heslem, které koresponduje s názvem strany „Právo, spravedlnost, práce. Programově se PiS od počátku soustředilo na poukázání, že chce docílit změny a záchrany státu (Parma 2004: nečíslováno).

Pokud se vrátíme zpět do volební situace v roce 2005, PiS se po vyhraných volbách do Sejmu v roce 2005 rozhodlo vytvořit koalici s extrémními politickými stranami Sebeobrana a LPR, což vyvolávalo kontroverze. Nevládla ale celé čtyřleté funkční období, v roce 2007 byly vypsané předčasné volby, po kterých se PiS dostalo do opozice (Kubát 2008: 30). Stranu PiS můžeme označit jako stranu konzervativní s nádechem populismu. V roce 2005 strana vydala Katolickou brožuru, která se věnuje právě tématu katolictví ve spojení s politikou, cílem PiS je zabezpečit, aby polští občané žili v souladu s hodnotami křesťanství. Podle PiS je nezbytné, aby víra měla právoplatné místo v polské společnosti. Katolická víra je pro členy PiS pravda, která udává směr a kterou je třeba respektovat a obhajovat (Kubát 2008: 30; PiS 2005a: passim).

Další analyzovanou stranou je slovenské Křesťanskodemokratické hnutí, které můžeme označit jako konzervativní křesťanskodemokratickou politickou stranu, která se začala formovat po pádu komunismu v roce 1989, oficiální vznik datujeme 23. února 1990, kdy bylo KDH zaregistrováno. Již 30. listopadu byla vytvořena výzva na zakládání křesťanskodemokratických klubů na Slovensku, jedním z vyzyvatelů byl

Ján Čarnogurský⁹, který se posléze stal prvním předsedou KDH, které se hned po svém založení účastnilo prvních polistopadových voleb v červnu 1990. V těchto volbách skončilo KDH na druhém místě se ziskem 19,21 % a ve Národní radě Slovenské republiky obsadilo 31 křesel. Po volbách utvořilo koalici s VPN (Veřejnost proti násilí) a DS (Demokratická strana)(Bobula: 1–5). Umístění KDH na druhém místě udělalo z hnutí hlavního konkurenta hnutí VPN, které volby vyhrálo. KDH se stalo důležitou silou na pravé straně spektra a důležitým reprezentantem křesťanských hodnot (Kmeť 2011: 184–185). Můžeme říci, že právě souboj těchto politických stran kopíroval štěpící linii stát versus církev. KDH volby sice nevyhrálo, ale dostalo se do Národní rady Slovenské republiky a začalo si budovat svou pozici na slovenské politické scéně. V současné době je dominantní socioekonomické štěpení, avšak štěpení církev versus stát je pořád důležité a KDH si drží svou pozici obhájce křesťanských hodnot. To jsme mohli zaznamenat na příkladu sporu KDH s liberální stranou ANO o otázce potratů či registrovaného partnerství. Co se týče otázky evropské integrace, před vstupem Slovenska do EU nemůžeme zaznamenat zřetelnou konfliktní linii, lze tvrdit, že relevantní politické strany a politické elity vesměs se vstupem do EU souhlasily, zároveň evropským otázkám nebyl věnován prostor před parlamentními volbami v roce 2004, ani před referendem o vstupu do EU (Hloušek – Kopeček 2005: 14–22).

KDH se od počátku profiluje jako konzervativně katolická formace. Touto konzervativně katolickou orientací akcentovala ideově politickou

⁹ Ján Čarnogurský byl prvním předsedou, postupně ale ve straně dochází k rozkolu, Čarnogurský ztrácí svou popularitu, a tak, když KDH vyhraje volby jako součást Slovenské demokratické koalice, premiér se nestal Čarnogurský, ale místopředseda KDH Mikuláš Dzurinda (Henderson 2001: 23).

tradici, která ve slovenské politice byla již v době Uherska a první republiky. Základem je důraz na křesťanské a konzervativní hodnoty, důležité je pro KDH také ochrana národních zájmů. Zároveň klade důraz na rodinu a posilování institutu rodiny, která podle KDH má být tradiční, což je logické vzhledem k jejich konzervativní a katolické orientaci (Kopeček 2005: 460; 474). KDH vzniklo jako politická strana až v roce 1990, avšak snažila se orientovat na křesťanské hodnoty a tradice, přestože vznikla jako úplně nový subjekt. Katolický subjekt má pro slovenskou politickou scénu důležitou úlohu a KDH si našlo své voliče, přestože dnes je Slovensko sekularizovaná země, vliv náboženství nemůžeme opomenout. Pokud se podíváme na konfliktní linie na Slovensku, je tu tradicionalismus vs. modernismus, právě na tradicionalismu je KDH založena a s tím může souviset i vztah k EU, kdy se zastánci tradicionalismu snaží ochraňovat tradice a národní zájmy a evropská integrace se může jevit jako narušitel (Ivantišyn 1999: 4–5).

V roce 1992 z KDH odešla část členů, uvnitř KDH se totiž začala formovat národnostně orientovaná platforma, která vyzdvihovala pozitivní význam slovenské státnosti z let 1939–1945, tato skupina se nakonec odtrhla a vznikla jako samostatný subjekt pod názvem SKDH (Just 2004: 111). Přestože to byl pro KDH šok, nakonec to ustálo a v dalších volbách v roce 1994 získalo více hlasů než v předchozích volbách (Kopeček 2000: nečíslováno). Ve stejném roce (1992) se konal sněm v Popradu, kde se hnutí přeměnilo na politickou stranu, byly přijaty nové stanovy, ve kterých se zavedl stranický typ členství, vnitřní disciplína, vyjasnila se organizační struktura. V roce 1993 byl vytvořen komplexní program strany, mimo jiné byla také vytvořena Deklarace o zahraniční politice, kde se KDH věnuje i otázce evropské integrace (Bobula: 18–19).

KDH je považováno za nejvýraznější polistopadový křesťanskodemokratický subjekt na Slovensku, dlouholetým předsedou

byl Ján Čarnogurský, představitel slovenského katolického disentu. Formující se KDH těžilo z polistopadové autority katolické církve, pro popularitu byl také důležitý předseda Ján Čarnogurský, který se na Slovensku těšil popularitě. KDH stojí na dvou tradicích, je to slovenský politický katolicismus a současně myšlenka západoevropské křesťanské demokracie. Orientuje se na západoevropský model trhu, avšak zároveň vyzdvihuje slovenské kulturní a politické hodnoty. O KDH se již od 90. let hovoří jako o středně velké straně, která už od skoro od počátku měla hustou a propracovanou organizační strukturu. V KDH začaly vznikat dva názorové proudy – liberální a idealistické. Zatímco liberálové zastávali názor, že KDH by se mělo otevřít i pro jiné voliče než silně katolicky založené, idealistické křídlo chtělo kontinuální pokračování politiky KDH a důraz na původní program strany. Hlavním představitelem liberálního proudu byl tehdejší místopředseda Mikuláš Dzurinda, idealistický proud zastával předseda Ján Čarnogurský (Kopeček 2000: nečíslováno).

Během volebního období 1994–1998 na slovenské politické scéně dochází ke spolupráci opozičních stran v reakci na politický styl Vladimíra Mečiara a jeho politických partnerů, základem tohoto procesu byl spor mezi stoupenci liberálního přístupu a neliberálního, který zastupoval zmíněný Mečiar, toto štěpení slovenské politiky se do podvědomí dostalo jako konflikt mečiarismu vs. antimečiarismu. Označení vzniklo na novinářském poli, avšak poměrně záhy se toto označení ujalo i na politické scéně (Hloušek – Kopeček 2005: 16–17). Vlivem této konfliktní linie dochází k polarizaci stranického systému, utvářejí se dva tábory – 1. zastánci liberálního modelu demokracie (tam můžeme zařadit KDH společně s DÚ, SDL), 2. strany inklinující k využívání autoritativních politických nástrojů (HZDS, SNS, ZRS), které reprezentovaly mečiarismus (Mesežnikov 1999: 43). V roce 1998 KDH kandidovalo v rámci Slovenské demokratické koalice, která v parlamentních volbách dohromady získala

26. 33 % hlasů. Poté již KDH kandidovalo jen samo za sebe, v parlamentních volbách získává stabilně kolem 8 % hlasů, můžeme říct, že má stálou voličskou základnu. V roce 2002 získalo 8. 25 % hlasů, roku 2006 to bylo 8. 31 %, 2010 získalo 8. 52 %, 2012 obdrželo 8. 82 % hlasů, KDH se tedy drží svého standardu, nestává se drtivým vítězem parlamentních voleb, ale často vstupuje do vládních koalic (Štatistický úrad Slovenskej republiky 1998, Štatistický úrad Slovenskej republiky 2002, Štatistický úrad Slovenskej republiky 2006, Štatistický úrad Slovenskej republiky 2010, Štatistický úrad Slovenskej republiky 2012).

Volby v roce 1998 znamenaly změnu pro slovenskou společnost, protože po volbách se proměnilo politické uspořádání Mečiar, politik s autoritářskými sklony, již nebyl v čele vlády, ale byl nahrazen bývalou opozicí, která ho ostře kritizovala v období 1994–1998, kdy byl u moci. KDH v těchto volbách kandidovalo jako součást SDK, stejně jako v předchozích volbách – koalice Slovenské demokratické koalice (dále SDK) získala ve volbách 26. 3% hlasů (Mesežnikov 1999: 13–24; Krivý 1999: 65–66). Od roku 1998 zastával post premiéra Mikuláš Dzurinda, který vedl koalici SDK (KDH, DÚ, DS, SDSS, SZS), Strany demokratické levice, Strany maďarské koalice, Strany občanského porozumění. Tato Dzurindova vláda se snažila, aby se Slovensko dostalo zpět na úroveň zbylých států poté, co vláda Mečiara nepříznivě ovlivnila výhled na vstup Slovenska do EU. Tuto koalici můžeme nazvat jako proevropskou, strany koalice se snažily prostřednictvím uskutečňování reforem o to, aby Slovensko bylo schopno vstoupit do EU.

Ve vládní koalici vedené Dzurindou byly různé strany z pravého i levého politického spektra, Grigorij Mesežnikov spojení levice a pravice vysvětloval několika společnými prvky: na počátku volebního období v roce 1998 to byla otázka vstupu do EU a NATO, cíl vnitropolitické stabilizace, postupně se společným prvkem stala zahraniční politika,

politická kultura, avšak ke konci volebního období se začaly ukazovat neshody, a to především v sociálně ekonomické oblasti, koalice se začala štěpit a snaha o reformy slábla. Přestože z hlediska posunu směrem ke vstupu Slovenska do EU můžeme o Dzurindově vládě hovořit jako o úspěšné, u obyvatel již takový úspěch neměla, zatímco politologové vládu hodnotili pozitivně, Slováci nebyli spokojeni se svou životní úrovní a jejím vývojem během Dzurindovy vlády, přesto ale další 4 roky zůstala koalice ve vládě a Dzurinda se stal znovu premiérem. Tato nová vláda byla vzhledem k blížícímu se vstupu do EU ještě více proreformní a proevropská.

Její záměry v ekonomické a sociální oblasti plně korespondovaly s hodnotami EU. Jisté komplikace ale mohly způsobit konzervativní postoje ultrakonzervativních kruhů v KDĽ, které se pod záminkou zachování národní identity snažily blokovat přijetí některých evropských standardů ochrany lidských práv a svobod, které nejsou v úplné shodě s Vatikánem, jako příklad můžeme uvést interrupce, se kterými KDĽ ani Vatikán nesouhlasí. Byla to nakonec vláda Dzurindy, která schválila Smlouvu o přistoupení, a zároveň Dzurinda odmítl požadavek KDĽ, která chtěla přijmout dodatek o svrchovanosti Slovenské republiky ve vztahu k Unii v etických a kulturních otázkách (Leška 2004: 92–104).

V Polsku se konaly parlamentní volby v roce 2001, v těch na popularitě získaly strany, které se kriticky vyjadřovaly vůči EU, mezi nimi právě i PiS. V roce 2005 strana PiS volby vyhrála a jejími spojenci se stala Sebeobrana a Liga polských rodin, tedy strany, které jsou ještě většími kritiky EU než PiS. O dva roky později se konaly předčasné volby, před kterými PiS vyjadřovala poměrně kontroverzní názory týkající se zahraniční politiky Polska. PiS zastávala názor, že se zahraniční politika musí přeorientovat a musí nabrat jiný směr, než nabrala po roce 1989, musí víc chránit národní zájmy Polska, pokud jde o EU, vyjednávat si

lepší podmínky. Tato nová asertivita PiS získala své příznivce, avšak objevily se i názory, že je to pouze ukázka neschopnosti a Donal Tusk se vyjádřil, že Polsko za vlády PiS se začíná naklánět k Rusku než k západu. Obecně můžeme říct, že v polských volbách se primárně řeší domácí politika a témata zahraniční politiky jsou až sekundární a nebylo tomu jinak ani před volbami v roce 2007¹⁰, avšak můžeme tu vidět mírný nárůst evropských témat, který byl zčásti ovlivněn i televizními debatami, kde byla zahraniční politice vyhrazena třetina vysílání a politici tak museli hovořit i o tématech EU a zahraniční politiky Polska. Celkově ale nemají evropské záležitosti vliv na domácí politiku a programy polských politických stran (Szczerbiak – Bil 2008: 9–21). Výjimkou byla kampaň před volbami v roce 2001, kdy proběhla ta nejdynamičtější debata o EU, kterou Polsko zažilo. Volební kampaň otevřela periodu, kdy se o EU začalo více veřejně hovořit, stále nebylo téma EU primární, avšak oproti předchozím létům došlo k výraznému posunu a ani při dalších kampaních nebyla EU takovým tématem jako v roce 2001. Intenzivní debata se utlumila po referendu o přistoupení v červnu 2003, nic na tom nezměnila ani otázka přijetí či nepřijetí evropské ústavy (Zuba 2009: 337).

Jak již bylo zmíněno, v roce 2005 vyhrálo PiS volby a očekávala se koalice PiS s Občanskou platformou (PO), avšak jejich jednání nevyšla a můžeme říct, že PiS bylo tou stranou, která PO přetáhla voliče, stejně tak si na svou stranu dokázalo získat některé voliče LPR a Sebeobrany. Přetáhlo ty voliče, kteří slyšeli na národní rétoriku a kritiku EU, ale jak LPR, tak Sebeobrana pro ně byli možná až příliš radikální. PiS nejprve vládlo samo, avšak v roce 2006 utvořilo koalici s LPR a Sebeobranou, přičemž obě tyto strany můžeme označit jako strany do té doby ležící na okraji stranického systému s velice negativním postojem k evropské

¹⁰ Ve volbách v roce 2007 PiS nevyhrálo, avšak získalo dvojnásobné množství hlasů než v předchozích volbách v roce 2005 (Svačinová 2011: 128).

integraci. Tato koalice byla pro některé poměrně kontroverzní, LPR a Sebeobrana byly strany na okraji, a podepsáním koaliční smlouvy se dostaly přímo do středu polské politiky (Zuba 2009: 341–344). Za úspěchem strany ve volbách 2005 stál mimo jiné neúspěch levice, který byl signalizován již pár měsíců před volbami. PiS se podařilo zdvojnásobit svůj elektorát, působení v opozici a tvrdá kritika vlády se vyplatila. Pokud bychom se zajímali, jaké charakteristiky má volič PiS, nelze přesně určit jeden model voliče, podpora PiS je rozptýlena ve společnosti. Můžeme ale říct, že větší podporu má PiS u mužů, naopak na věku nezáleží, jejich voliči jsou jak mladí lidé, tak i důchodci. Jsou to lidé spíše s vysokoškolským či středním vzděláním, ale najdou se i mezi lidmi se základním vzděláním, jsou to více lidé žijících ve městech než na venkově (CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ 2005: 2–5).

Většině politických stran se nevyhnou skandály, v roce 2011 se na Slovensku odehrála kauza Gorila - případ úniku informací ze zpravodajské služby, do které bylo zapojeno i KDĽ. Tato kauza oslabila středoprávní strany, za které je KDĽ považováno, avšak razantní pokles u voleb v roce 2012 KDĽ nezaznamenalo (Mesežnikov 2014: 35).

Pro Maďarsko znamenal rok 2011 období předsednictví EU. V té době prošel kontroverzní mediální zákon, který mnozí v EU chápali jako dost autoritativní omezení. Zákon hovořil o tom, že tisk musí respektovat lidskou důstojnost a mediální obsah nesmí nabádat k podněcování nenávisi k etnickým, národnostním či náboženským skupinám. V tomto znění se zákon nejeví jako něco, co by mělo ohrozit tisk, na druhou stranu tento zákon byl napsán velmi obecně a mohl by být zneužitý k omezování médií, a právě to bylo vládnoucí straně Fidesz vyčítáno. Nakonec byl zákon upraven, vztažený byl pouze na celostátní média. Tento krok Fidesz pravděpodobně udělal právě kvůli předsednictvu, chtěl si získat dobrou pověst na evropské úrovni, mnozí se totiž domnívají, že institut

předsednictví je stvořen pro menší státy Unie, aby získaly pocit moci a zároveň se chovaly podle pravidel EU s cílem získat dobrou pověst a nebýt kritizováni od ostatních členských zemí (Gordon 2011: 104–109).

Velkým tématem, které přinesl Fidesz do maďarské politiky, byla otázka etnických Maďarů, kteří žijí mimo území Maďarska v sousedních státech. Tzv. statusový zákon navržený stranou Fidesz se snaží chránit maďarské menšiny v sousedních zemích a přichází s konceptem dvojího občanství, kdy etničtí Maďaři žijící v jiné zemi, mohou získat maďarský průkaz totožnosti (není to formální občanství), a získat tak povolení vstoupit na maďarský pracovní trh, nebo jim umožní získat výhody ve vzdělání. Zákon čelil mezinárodní kritice, což přinutilo další vládu ho pozměnit (změkčili národní rétoriku), v roce 2004 bylo vyhlášeno referendum ohledně této otázky, účast ale byla nízká a referendum tudíž nebylo uznáno jako platné. To ovšem neznamená, že nemělo žádnou cenu, naopak Fidesz ho využil v legitimizaci svých dalších kroků v roce 2010, kdy se opět dostal do vlády, kde nakonec předložil nový zákon týkající se maďarské národní otázky. Tento zákon mění zákon z roku 1993 o maďarské národnosti a v podstatě odpovídá návrhům z roku 2004. Velkým tématem bylo hlasovací právo pro Maďary, kteří nežijí v Maďarsku a jsou oficiálně občany jiného státu. Zákon toto nakonec upravuje tak, že tito etničtí Maďaři mají hlasovací právo, avšak jejich hlas tvoří jen určitý podíl (Pytlas 2013: 170–181).

Stejně jako v roce 2011 bylo KDH zapojeno do kauzy Gorila, ani PiS se nevyhnul skandál, který se projevil také v důvěře v předsedu strany. Podle průzkumu z ledna 2015 nedůvěřuje lídrovi strany Jaroslawu Kaczyńskému 48% obyvatel. Začátek roku 2015 tedy není pro PiS příliš úspěšný, na druhou stranu členové některých jiných politických stran jsou na tom hůře než Kaczyński (CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ 2015b: 1–3). Nedůvěra v lídra strany PiS pravděpodobně vychází z tzv.

madridské aféry, která vypukla v říjnu 2014. Tři poslanci PiS si falšovali cestovní doklady, byli sice vyloučeni, ale na PiS a především na lídra strany to mělo negativní dopad. Co se týče podpory strany, podle lednových průzkumů podporuje PiS 29 % potenciálních voličů (Pohanka – Kottová 2014; CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ 2015a: 1).

Tři námi vybrané strany středovýchodní Evropy mají leccos společné, ale na druhou stranu je nemůžeme jednoduše zařadit do jedné kategorie pravicových křesťanskodemokratických stran, které kritizují EU, každá strana je něčím odlišná. Pokud se zastavíme u vzniku stran, všechny vznikly v období po pádu komunismu (či těsně před ním), avšak PiS vzniká až po roce 2000, kdy už je členství v EU skoro na dosah, nebo minimálně ne tak vzdálené jako v 90. letech. Co se týče ideologie, v současné době všechny obhajují národní zájmy, více či méně akcentují křesťanskou tematiku, ale zatímco KDH vzniklo na půdě křesťanskodemokratických kruhů, Fidesz do této podoby dospěl až po několika letech své existence a změna orientace byla spíše účelová než ideologická. V následující kapitole se již zaměříme na to, jak se strany staví vůči evropské integraci, kolik pozornosti jí věnují a jaká je jejich pozice v evropské politické aréně, abych posléze mohla provést komparaci, která bude založena na základě zkoumání tří objektů komparace: politické programy, postoje k Ústavě pro Evropu a Lisabonské smlouvě a členství ve frakcích EP.

1.4 POLITICKÉ PROGRAMY STRAN FIDESZ, KDH A PIS

V červnu 2004 se poprvé 10 nových členských států zúčastnilo voleb do EP. Fidesz pro tuto příležitost připravil program na 120 stran, kde představil své postoje a vize týkající se evropské integrace. V textu se

dozvíme, že Fidesz vstup Maďarska do EU podporoval a členství v EU bylo již od počátku chápáno jako návrat do Evropy a do evropské rodiny.

Program je rozdělen do dvou částí – 1. *Evropa ve světě, Maďarsko v Evropě* a 2. *Klíčové prvky evropské bezpečnosti*. V 1. kapitole se Fidesz věnuje vlastnímu obrazu Evropy, ale i bezpečnosti v Evropě a ve světě. Klíčovým pojmem je národní zájem – ten musí být na prvním místě, přičemž maďarský národ pro Fidesz znamená nejen Maďary na území Maďarska, ale i maďarské menšiny v sousedních státech. Co se týče postoje k evropskému národu, Fidesz odmítá používání slova národ a rozhodně se zasazuje o spolupráci členských zemí jako suverénních států, podporuje mezivládní přístup a velký důraz klade na dodržování subsidiarity. Kapitola 2 se věnuje různým tématům, od obecných jako je vzdělávání, sociální a rodinná politika, zemědělství, tak i tématům přímo spjatými s EU jako je evropská ústava a instituce, věnuje se také vstupu Maďarska do EU nebo menšinám v EU.

Pokud nás bude zajímat obsahová stránka, program se opravdu věnuje tématům, která přímo souvisí s evropskou tematikou, přestože nezřídka politické strany řeší spíše jen obecná témata či vyloženě národní otázky. Samozřejmě program obsahuje i obecná nicneříkající tvrzení a zabývá se například školstvím, kde sice zmiňuje mobilitu studentů v rámci EU, avšak více nám to o evropské politice neřekne. Pokud bychom hodnotili tento volební program z kvantitativní stránky, tedy rozsáhlost programu, můžeme tvrdit, že Fidesz věnuje evropské problematice velkou pozornost, protože program je napsán na více jak 100 stran (Fidesz 2004: passim).

V roce 2009 se konaly druhé volby do EP po vstupu Maďarska, Polska a Slovenska do EU, a staly se tak druhou příležitostí pro politické strany získat přízeň voličů a obsadit křesla v EP. Všechny analyzované

politické strany vypracovaly speciální volební programy určené pro volby do EP. Fidesz vytvořil rozsáhlý program *Ano schopnějšímu Maďarsku* čítající 283 stran, rozdělený na 4 kapitoly – 1. *EU ve světě, Maďarsko v EU*, 2. *Politika EU*, 3. *Výhled do budoucna – EU 2025*, 4. *Fidesz a ELS*. Co se týče obsahu dokumentu, věnuje se především otázkám spojených s evropskou integrací. V úvodu se dočteme, že EU není a nemá být superstátem, ale naopak má být spoluprací suverénních států, ostatně pojem suverénní stát ve vztahu k EU je často používaný nejen v programech Fidesz, ale i KDH a PiS. Fidesz v programu vyjadřuje svou podporu EU a říká, že vstup byl jedním z cílů zahraniční politiky Maďarska, avšak členství v EU není cílem, nýbrž nástrojem pro zajištění blahobytu Maďarů, přičemž Fidesz kritizuje vládu, že dostatečně nebojuje za zájmy Maďarů na půdě EU a byla příliš pasivní a někdy jednala v rozporu s maďarskými zájmy. Klíčové pro Fidesz je zajištění dobré pozice Maďarska a ochrana maďarských zájmů v Evropě, ale i ve světě, k čemuž má jako nástroj sloužit právě EU. Přestože je stále pro členství, hovoří o zklamání, protože vstup do EU zdaleka nenaplnil očekávání strany, ani obyvatel a EU považuje za slabou na mezinárodní scéně, což není dobře.

Fidesz se několikrát vyjadřuje o nutnosti zachování subsidiarity, ostatně to je požadavek, který se vyskytuje v každém programu týkající se EU. Kritický je Fidesz vůči návrhu evropské ústavy, ale i Lisabonské smlouvě, neboť podle Fidesz je v Lisabonské smlouvě většina věcí převzata právě z odmítnuté a kritizované evropské ústavy. Kritika směřuje také na špatný vztah EU s občany, a pokud se zastavíme u občanů, Fidesz přichází s otázkou Maďarů žijících v zahraničí, které je podle Fidesz nutné ochránit (Fidesz 2009a: *passim*).

KDH přišlo pro volby do EP 2009 s programem *Veríme*, který je rozdělen do sedmi kapitol, které se více či méně věnují otázkám evropské

politiky. Co se týče rozsahu, program je velice stručný a ke každému tématu se KDH vyjadřuje pouze na několika odstavcích. Na úvod KDH zmiňuje, že od počátku chtělo, aby se Slovensko stalo členem EU, která představuje svobodu a solidaritu, ekonomickou prosperitu a politickou bezpečnost a stabilitu. Zároveň KDH ale zajímá obsah EU, na kterém se chce podílet a spolurozhodovat o vzájemném soužití členských států, přičemž jejich představa zahrnuje EU založenou na křesťanských základech, kde ústředním bodem je klasická rodina – založená na svazku muže a ženy. V tomto bodě zmiňují Lisabonskou smlouvu, která podle nich dostatečně nezaručuje výsadní postavení klasické rodiny a neklade důraz na křesťanské základy. Rodina je pro KDH jedním z ústředních prvků všech programů a projevů, i proto ve volebním programu 2009 je 1. kapitola věnována ochraně tradičních hodnot, tedy v případě KDH ochraně tradiční rodiny. V rodinné politice je pro KDH klíčová ochrana nenarozeného života (zákaz potratů), zákaz eutanazie, i z tohoto důvodu KDH považuje za velice důležité ochraňovat princip subsidiarity, jelikož rozhodování v kulturně-etnických otázkách je podle KDH oblastí, ve které by výlučně měly rozhodovat samy členské státy. Již tady můžeme vidět jistou odmítavost proti postoupení kompetencí na úroveň EU a možnou obavu z narušení hodnot, které KDH považuje za důležité.

V otázce bezpečnosti je KDH ale vstřícná, podporuje společnou obrannou politiku, avšak u tohoto rozhodnutí musíme vzít v potaz pragmatičnost, vzhledem k tomu, že Slovensko nepatří mezi velké země, a tak společná obranná politika by zemi mohla přinést pozitiva a větší záruku bezpečnosti. V tvorbě zahraniční politiky k třetím státům chce KDH silný hlas Slovenska, ale neodmítá společný postoj ke třetím zemím. V případě rozrůstání EU je KDH naladěno pozitivně, v roce 2009 bylo nakloněno rozšíření o státy Balkánu, u Turecka preferovalo privilegované partnerství. Jedním z důvodů může být již výše zmíněná obava z narušení

tradičních hodnot, jelikož Turecko považuje za zemi, která kulturně patří jinam.

Dle našeho názoru nejdůležitější část programu z hlediska hodnocení postoje k evropské integraci nalezneme na konci programu v kapitole *Národní zájmy*. KDH hned na úvod píše, že je hrdá na to, že je Slovensko členem, ale stále EU považuje za společenství suverénních států a odkazuje se na smlouvu z Nice¹¹. Lisabonská smlouva podle KDH nedostatečně ochraňuje vizi suverénních států, a proto ji při jednání o přijetí nepodpořilo. Za prospěšné pro Slovensko považuje samostatné rozhodování v otázkách sociální, zdravotní, důchodové politiky a také v otázce daní a odvodů. Část programu se věnuje národním zájmům, které z pohledu KDH můžeme chápat jako ochranu křesťanských hodnot, a to především tradiční rodiny a zároveň zabezpečení, že si Slovensko bude samo rozhodovat v otázkách kulturně etnických. V programu bychom našli i další kapitoly, avšak ty se EU týkají jen okrajově, a pro naši analýzu nemají význam. V programu kromě kritiky Lisabonské smlouvy (ovšem vyjádřenou pouze jednou větou) nenajdeme přímou kritiku EU, KDH se spíše snaží vymezit prostor Slovenska, který požaduje, aby byl výlučně v rukou členských států, a zároveň poukazuje na to, že preferuje mezivládní přístup, který počítá se spoluprací suverénních států spíše než přenášení pravomocí směrem na nadnárodní úroveň (KDH 2009: nečíslováno).

¹¹ Niceská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a některé související akty byla podepsána 26. 2. 2001 a vstoupila v platnost 1. 2. 2003. Smlouva zavádí trojitou většinu, stanovila maximální počet komisařů a upravila počet členů EP (Niceská smlouva 2001).

V roce 2009 vydalo program i PiS, přestože na stránkách není explicitně napsáno, že se jedná o program k evropským volbám, jedná se o nejaktuálnější verzi programu, která byla vydaná právě před volbami do EP. *Moderní, solidární, bezpečné Polsko*, jak byl program nazván, čítá 207 stran, avšak jen malá část je věnována evropské integraci. Ve třetí kapitole s názvem *Bezpečnost* PiS mluví o EU v rámci formování vnějších vztahů, přičemž za klíčové považuje dobré postavení Polska v Unii. S členstvím souhlasí, avšak členství v EU nesmí znamenat ztrátu suverenity nebo porušení svrchovanosti polské ústavy. Jasně ne říká federalistickým tendencím a požaduje, aby EU byla společenstvím suverénních států. Pokud se budeme věnovat postoji k dalšímu rozšíření EU, PiS se tomu nebrání a mluví o rozšíření o východní Evropu, kam by chtělo rozšířit hodnotový systém.

Zásadní pro PiS je, aby mělo Polsko v Evropě silnou pozici, hrálo roli důležitého hráče, v programu samo PiS mluví o tom, že Polsko je 6. největší země v EU a má tak hrát důležitou roli. V tomto volebním programu najdeme ale i zmínky o výhodách členství, jako je větší pracovní příležitost pro Poláky, dotace na zemědělství nebo pozitivní vliv na ekonomiku, v obraně je PiS stejně jako KDH pro založení evropské armády. Tím ale pozitiva končí, dále jsou vyjmenovávány oblasti politik, které by PiS chtělo nechat pouze v rukou členských států a je vyjádřen nesouhlas s některými pravomocemi, které EU má. PiS mluví o tom, že EU by měla být originální komunitou svobody a demokracie, která respektuje suverenitu a odlišnosti členských zemí. Požaduje přísné dodržování subsidiarity, deregulace a velice negativně se dívá na federalistické tendence a snižování důležitosti národních států. PiS je zastáncem delegování pravomocí na EU na základě dobrovolnosti ze strany členských států. Jednoznačně se PiS vyjadřuje k přenášení pravomocí v otázkách morálky, rodiny, sociální integrity – EU podle nich

nemá žádné právo do těchto věcí zasahovat. Tato pozice není překvapivá, PiS je stranou, která hájí tradiční hodnoty jako je rodina (tj. svazek muže a ženy), katolictví, a tak se obává, že by EU, která je složena ze států s různými přístupy k náboženství a rozdílnými hodnotami, mohla polské hodnoty narušit. Hovoří o pokušení z liberálního prostředí, které si přeje, aby se Evropa odkřesťanštila, a také prý chtějí změnit rodinou politiku. Tito liberálové se pokouší ovlivňovat instituce EU, přičemž svého cíle se podle PiS snaží dosáhnout označováním křesťanských stran za homofobní, s čímž PiS nesouhlasí.

PiS se vyjadřuje i k otázce evropského národa – některé strany a instituce se snaží tuto myšlenku prosazovat, ale podle PiS žádný evropský národ neexistuje, naopak tato idea ohrožuje opravdové národy. Samozřejmě evropské státy sdílejí stejnou historii, vycházejí ze stejného hodnotového rámce, který je položen na základech křesťanství, avšak evropský národ, jak se o něm mluví v rámci evropské integrace a EU, je pouze umělý konstrukt, který nebude fungovat. Pokud se odkloníme od otázky národa a kultury, PiS se zaměřuje i na věci pragmatické, kritizuje přebyrokratizovanost EU, která souvisí s přemnožením předpisů (PiS 2009: 172–187).

Poslední volby do EP se konaly v květnu 2014, program v té době vytvořila z analyzovaných stran pouze PiS, přestože dokument nenazývá jako volebním programem do EP, tak vzhledem k tomu, že byl vydán k roku 2014, můžeme ho považovat právě jako program k evropským volbám. Dokument má celkem 168 stran, ale většina je věnována otázkám spojených s národní politikou. Polsku v Evropě se PiS věnuje v kapitole 5, hovoří tam o pozici Polska ve světě, současném stavu Evropy a věnuje se i národním zájmům. Jako hlavní problém vidí PiS v tom, že Polsko prý ztratilo většinu nástrojů na realizaci národních zájmů a za viníka označuje opoziční strany. Kvůli nim se Polsko stalo pasivní

zemí a pouhým komentátorem, PiS zastává názor, že kvůli dnešní geopolitické situaci je důležité, aby Polsko bylo silnou a dynamickou zemí, což bude prospěšné nejen pro Polsko, ale i Evropu. Se současnou situací, kdy se upozaduje role národních států, PiS rozhodně nesouhlasí a naopak prosazuje, aby Polsko bylo silnou zemí, která se má integrovat, ale jen do určité míry. Do středu zahraniční politiky (kam řadí i politiku týkající se EU) se musí umístit polské národní zájmy. PiS chce prosadit, aby zahraniční politika Polska stála na své vlastní bilaterální, multilaterální zahraniční a bezpečnostní politice a členství v EU by mělo být pouhým nástrojem k provádění polských národních zájmů, ne cíl sám o sobě. S členstvím v EU souhlasí, avšak chce vytvořit úplně novou koncepci zahraniční politiky. Veliký důraz v programu se klade na národ a ochranu národních zájmů, což pro PiS znamená mimo jiné i to, že Polsko bude silnou zemí, která si bude sama rozhodovat. Negativní konotace bychom našli spíše ve vztahu k ostatním polským stranám, které PiS viní, že polské národní zájmy dostatečně nechrání.

Ve chvíli, kdy se zaměříme na to, jakou EU by PiS chtělo, má to být mezinárodní organizace PiS je proti federalizaci Evropy. Dále hovoří o tom, že se musí udržet kontrola nad integrací a čím více se integrace posouvá, tím více by státní polské politické orgány měly řešit otázky spojené s integrací. Stejně jako v ostatních programových dokumentech, které se týkají integrace, PiS zdůrazňuje důležitost subsidiarity, zároveň chce zásadu přednosti národního práva ve vztazích s mezinárodními organizacemi. PiS zároveň v dokumentu navrhuje zřízení ministerstva pro evropskou integraci, přičemž ministerstvo zahraničních věcí by stále bylo zodpovědné za společnou zahraniční a bezpečnostní politiku v rámci EU. Co se týče dalšího rozšiřování, PiS je pozitivně nakloněno vstupu zemí východní Evropy. S dalším rozšiřováním EU a otevíráním hranic se ale zároveň otevírá otázka imigrantů a jako nejlepší řešení vidí PiS ve

spolupráci členských států, která má být založena na solidaritě. V této otázce můžeme vidět, že PiS preferuje spolupráci na základě solidarity, vzájemné důvěry a pomoci než na základě nařízení shora, tedy od orgánů EU.

V programu se dozvíme i názor na prohlubování integrace, což bývá jeden z klíčových prvků při zkoumání toho, zda je strana euroskeptická. S prohlubováním integrace PiS souhlasí pouze v těch případech, kdy je to pro Polsko výhodné, a nejsou ohroženy polské zájmy. Podle PiS odpovědí na problémy EU není další prohlubování integrace nebo větší centralizace, ale více svobody a solidarity. Jako cíl si PiS dává úspěšně hájení polské identity, polských zvyků a tradic. To samozřejmě nemusíme vztahovat jen k evropské integraci, ale je to obecný cíl, který PiS jako křesťanská a konzervativní strana prosazuje. V kapitole o evropské integraci se PiS poměrně rozsáhle věnuje své vizi evropské integrace a členství Polska, přičemž pojem národní zájem se opakuje poměrně často.

Pokud se znovu zaměříme na vizi evropské integrace a zároveň úlohu Polska, PiS je jednoznačně zastáncem toho, aby Polsko zůstalo nadále suverénním státem, a každý stát si má zachovat svou hlavu státu, rozhodně není pro to, aby existoval evropský prezident, který bude stát nad hlavami členských států. Země si mají zachovat svůj model řádu a nepodléhat kulturní převýchově, a pokud by to bylo nevyhnutelné, chce na první místo umístit polské strategické zájmy – jde o situaci, kdy by tyto strategické zájmy Polska byly v rozporu s politikou EU. Integrace by se v ideálním případě měla navrátit ke svým kořenům, a jak samo PiS píše v dokumentu, na integraci se dívá optikou polských zájmů – v rámci integrace tak souhlasí s tím, co se jeví jako výhodné pro Polsko, zbytek odmítá. Za nejdůležitější pro úspěch EU je považován společný trh, volný pohyb osob, kapitálu, služeb, zboží, svobodu a rovnost, společná práva

a společná odpovědnost, princip solidarity a subsidiarity, tyto principy pak zajišťují, že každá země si zachovává subjektivitu a svůj model rozvoje v souladu s národními zájmy.

Model EU, který prosazuje PiS:

1. Mnoho regionálních center Unie, ne pouze jedno centrum rozhodování.
2. Unie = státy, nemůže mezi nimi být hierarchie, všechny státy jsou si rovny.
3. Unie nemá dávat další sankce, PiS je naopak pro deregulaci.
4. Důležitým prvkem je solidarita.
5. Unie je demokratická, demokracie je organizovaná státy a právě ve státech jsou lidé, evropský národ je utopie.
6. Unie otevřená dalším členům.
7. Unie založená na pevných kořenech civilizační identity. PiS nechce tvořit Evropany, protože Evropané existují, mají společně řecko římské kořeny.

Polský program vytvořený před zatím posledními volbami do EP je co se kvantitativní stránky týče rozsáhlý, avšak pokud se zaměříme na obsah tohoto programového dokumentu, evropské integraci se věnuje poměrně malá část. Z hlediska kvalitativního, pokud budeme analyzovat části věnované Evropě, evropské integraci a konkrétně EU, v programu nalezneme i jasné definice a vize toho, jak si PiS fungování Polska v EU představuje. Samozřejmě nalezneme i obecnější fráze a PiS se podrobně nezabývá konkrétními politikami EU, avšak z programu se dají vyčíst postoje, kterými chtěla zaujmout své čtenáře a případné voliče (PiS 2014: 149–164).

O evropské integraci se strany zmiňují i ve volebních programech do národních parlamentů, na následujících stránkách se tak zaměříme na

části volebních programů do národních parlamentů, přičemž řazeny budou od nejstarších po nejnovější. První analyzované dokumenty byly vydány v roce 2002, poslední v roce 2012. Přestože se v Maďarsku odehrály volby poslední parlamentní volby v roce 2014, Fidesz volební program nevytvořil.

První volební program je z roku 2002, kdy se konaly parlamentní volby na Slovensku. Volební program KDH není příliš rozsáhlý, i přesto je jedna kapitola věnována zahraniční politice a evropské integraci, vstup Slovenska do EU se totiž pomalu blížil. KDH hovoří o tom, že rok 2002 může pro Slovensko znamenat dvě ano – ano na summitu NATO v Praze a ano na summitu EU v Kodani. Základním cílem zahraniční politiky je zajištění bezpečnosti a stability, KDH mluví o tom, že již od svého vzniku prosazovalo vizi demokratického Slovenska ve sjednocené Evropě a v roce 2002 prý intenzivně vyjednává o vstupu Slovenska do EU. Cílem není do EU jen vstoupit, ale také v ní ustát. EU vnímá jako specifické společenství členských států, které kombinuje komunitární a mezivládní spolupráci (KDH 2002: nečíslováno).

Ve stejném roce se konaly parlamentní volby v Maďarsku, kam kandidoval i Fidesz. Program má 31 stran, což vzhledem k novějším programům, které mají i kolem 100 stran, není příliš. Evropské integraci se příliš nevěnují, o EU se zmiňují jen ve spojení se zemědělskou politikou a dotacemi ze strany EU a poté ve vztahu k maďarskému národu. Hovoří o tom, že Maďaři chtějí být Evropané a vstup do EU je hlavním politickým cílem (Fidesz – MDF 2002: passim).

Parlamentní volby 2005 byly pro PiS druhou šancí po založení, kdy mohlo bojovat o křesla v parlamentu. PiS sázelo kromě programu i na svého lídra Jaroslawa, jehož fotku a proslov nalezneme v úvodu programu. Již na straně 9 mluví o nebezpečí ze strany EU a varuje před

utvářením tzv. superstátu – tento pojem se vyskytuje i u jiných politických stran a to především ve spojení se Smlouvou o Ústavě pro Evropu a posléze Lisabonskou smlouvou. S utvářením superstátu jde ruku v ruce utváření panevropské identity, která má být uměle utvořena na úkor národní identity a ohrožuje tak národní zájmy Polska a vlastně všech členských států. Spolupráci na platformě EU ale PiS vítá, a to především v boji s terorismem a organizovaným zločinem. Ve třetí kapitole věnující se mezinárodní politice PiS opět zdůrazňuje důležitost národních zájmů a silného Polska v Evropě, národní zájem je definován jako vybudování silné republiky v mezinárodní aréně.

Vize PiS je ochraňovat národní zájmy, přičemž zajistit bezpečnost¹² a dobrou pozici Polska v EU chápe jako největší výzvu zahraniční politiky. Již v roce 2005, tedy rok po vstupu, má PiS jasno ohledně dalšího rozšíření EU – je zastáncem rozšíření o státy východní Evropy. Proti je ale naopak v případě vize Evropy více rychlostí, nechce, aby na tom byli silní členové jinak než ti slabší, protože slabé členy by to mohlo stáhnout ještě níže.

Pokud se zaměříme na kulturní aspekty, podle PiS kulturně bohatá Evropa musí být tvořena jednotlivými národy. PiS je stranou, která se brání pokusům nadřazovat evropská práva nad národní ústavy, zároveň zastává názor, že morální otázky mají zůstat národní záležitostí. PiS si v programu stanovilo několik cílů a vymezilo oblasti politik, které bude bránit a usilovat o jejich zachování: zachování principu jednomyslnosti, nedotknutelnost suverenity republiky v zahraniční politice, zachování nezávislosti v rámci společného trhu. Jejich vize Evropy je založena na názoru, že vývoj EU by měl být založen na harmonické spolupráci mezi svrchovanými členskými státy. PiS podporuje vizi Evropy solidárních

národů, kde vše musí být rozhodnuto suverénními státy a jen ty rozhodují o předání pravomocí. Národní stát chápe PiS jako podmínku fungujícího státu a demokracie, je proti nadnárodnímu rozhodování a deklaruje, že bude usilovat o snižování ekonomické nerovnosti v rámci EU. Ve svém programu se zaměřuje i na konkrétní politiky, za ty hlavní, do kterých se mají investovat prostředky z EU je zemědělská politika (kterou je v rámci EU nutné reformovat) a politika soudržnosti.

PiS řeší i institucionální stránku a vztah národních institucí s evropskými a požaduje, aby Sejm více zařadil evropskou tematiku do své agendy, k čemuž je ale nutné mu zajistit více pravomocí. Na půdě EU je nutné budovat nový obraz Polska v Evropě a ve světě a zároveň zajišťovat podporu polských soukromých společností na půdě EU a podporu národní kultury, která je vnímána jako součást národní tradice a identity. Kdybychom měli shrnout tento programový dokument z pohledu postojů k evropské integraci a zaměřovali se na jazyk a nejpoužívanější pojmy, v tomto případě by těmi nejpoužívanějšími pojmy byly národní zájmy, ochrana národních zájmů, identita a suverenita (PiS 2005b: passim).

V roce 2006 byl stranou Fidesz vytvořen *Národní akční program*, který podle úvodních slov dokumentu není jen obyčejný volební program, ale podíleli se na něm občané Maďarska. V sekci o zahraniční politice se Fidesz věnuje i otázkám spojených s evropskou integrací, avšak ne příliš podrobně. V dokumentu se zabývá především Maďary v zahraničí, hlavním cílem maďarské zahraniční politiky je ochrana a zkvalitňování života Maďarů a v tomto dokumentu Fidesz sděluje názor, že Maďaři museli pro členství v EU učinit velké oběti. Fidesz požaduje rovné příležitosti, aby Maďarsko dohnalo ve vyspělosti staré členské státy. Také

¹² PiS je také zastáncem spolupráce EU a NATO, právě z důvodu zajištění větší bezpečnosti

mluví o posílení bezpečnosti, posilování zastupování maďarských zájmů, a odstranění dočasných omezení. Malá část programu se věnuje také plánovanému předsednictví Maďarska v Radě EU (Fidesz 2006: passim).

Za slušný život na Slovensku je nazván volební program KDH pro parlamentní volby 2006. K evropské integraci se obecně vyjadřuje například dokumentem, avšak největší pozornost je evropské integraci věnována v 10. kapitole, která se zaměřuje na zahraniční politiku a kde jsou formulovány zahraničněpolitické cíle Slovenska. V úvodu KDH zdůrazňuje své křesťanské kořeny, od kterých se poté odvíjí i postoje k EU a tématům, které se řeší na půdě EU. KDH se chce zasadit o vznik ústavního zákona na ochranu manželství, přičemž tento zákon by měl mít několik cílů, za primární cíl je označena ochrana definice manželství jako svazku jednoho muže a jedné ženy, ochrana manželského obřadu i přiznání práv a povinností ve slovenském právním pořádku. Druhý cíl je definován takto: „**obrana slovenského rodinného práva pred zasahovaním medzinárodných organizácií a snahou zrovnoprávniť manželstvo s inými formami nemanželského spoluzitia, ktoré nemajú podporu slovenskej verejnosti**“ (KDH 2006: 4; tučné písmo je v programu).

KDH se zaměřuje na EU i z ekonomického hlediska, v programu sděluje, že si přeje a bude usilovat o to, aby o přímých daních rozhodovalo Slovensko. Jako záruku chtějí deklaraci o daňové svrchovanosti, která zaváže členy vlády, aby na půdě EU nesouhlasili s harmonizací daňové politiky, ať už se jedná o přímé daně, jejich sazby, základ i zavedení evropské daně. Kapitola 10 *Národní zájmy a zahraniční politika* obsahuje především obecnější fráze týkající se evropské

integrace a ochrany slovenských národních zájmů a KDH se i stručně věnuje otázce dalšího rozšíření EU.

Pilířem zahraniční politiky Slovenska by měla být z pohledu KDH, stejně jako podle Fidesz v Maďarsku a PiS v Polsku, ochrana národních zájmů. Cílem KDH je zabezpečit rovnováhu mezi ochranou národních zájmů, zachováním suverenity a identity a aktivním působením Slovenska v mezinárodních organizacích. KDH se v dokumentu vyjadřuje k budoucnosti evropské integrace, kterou jak říká, nevidí v přenášení dalších kompetencí od členských států směrem k orgánům EU, ale v efektivní činnosti evropských institucí a efektivním využívání nástrojů, kterými EU disponuje. Z dlouhodobého hlediska podporuje prohlubování vzájemné důvěry členských států, což je jedna z nejdůležitějších podmínek úspěšného rozvoje společenství.

EU je smlouvou mezi státy, a proto odmítají, aby se z EU stal superstát, nebo aby se EU zakládala se na federální struktuře, a jak KDH píše v programu, odmítá návrh evropské ústavy, která je krokem k vytvoření evropského státu a její přijetí by znamenalo zásadní změnu povahy integrace do takové podoby, kdy by byly ohroženy ekonomické i národní zájmy Slovenska. Ostatně KDH nesouhlasí se žádnou formou centralizace EU, preferuje, aby EU zůstala společenstvím států s decentralizovanou strukturou – v této části používá KDH pojem subsidiarita, který je hojně využíván nejen v programech KDH, ale i Fidesz a PiS. Přestože princip subsidiarity je něco, na čem je EU založená, v kontextu těchto dokumentů je to možné chápat jako negativní vyjádření vůči politice EU a jako hlásání návratu ke kořenům integrace a odmítnutí dalšího přenášení kompetencí. Dále KDH požaduje právo veta v oblastech národního zájmu a větší úlohu slovenského parlamentu. V kompetenci států by KDH chtělo ponechat sociální, zdravotní, důchodovou a odvodovou politiku, to je nejlepší pro státy i EU jako celek.

V dokumentu se KDH věnuje i rozšíření EU týkající se těch zemí, které sdílí společné evropské hodnoty, společné hodnoty jsou tím důvodem, proč se KDH rozhodlo podporovat vstup zemí Balkánu, ale nepodporovat země mimo hranice Evropy, v případě Turecka navrhuje privilegované partnerství, ale jsou proti vstupu (KDH 2006: passim).

V roce 2007 vydalo PiS další programový dokument, který na první pohled nevypadá tak rozpracovaný jako ostatní programy, ale evropské tématice je věnována poměrně velká pozornost a jedním z témat je otázka evropské ústavy. Nutno říct, že tento program vzniká v době, kdy PiS byla vládnoucí stranou a program je určený do předčasných voleb, což některá stanoviska mohlo ovlivnit, především hodnocení dosavadní národní politiky ve vztahu k EU. V kapitole o hospodářství mluví o využívání evropských fondů, chválí se, že zajistilo jejich dobré využívání. Hovoří také o strukturálních fondech a dotacích na zemědělskou politiku a zároveň dodává, že Polsko jako člen EU musí stabilizovat své finance. Zahraniční politice je věnována celá 4. kapitola. Když se zaměříme na to, jak nahlíží PiS na EU, zjistíme, že EU vidí jako společenství členských států založené na jasných a spravedlivých pravidlech a hodnotách.

PiS má vlastní vizi polského postavení ve sjednocené Evropě, chce zvýšit transparentnost rozhodovacích mechanismů a fungování evropských institucí. Zároveň by chtělo, aby pozice v evropských úřadech zastávalo více polských občanů. Ve vztahu k EU a jejím členským zemím, se PiS obává, že Polsko bude ovládáno silnějšími státy či jedním nejsilnějším státem, což bude mít dopad na jejich vizi solidární Evropy. Tento program byl tvořen ve chvíli, kdy PiS bylo 2 roky ve vládě a jednalo na půdě EU, reprezentovalo Polsko, což se podle mého názoru projevilo i na tomto dokumentu, kde se PiS nevyjadřuje tak kriticky a především

nevyjadřuje takové obavy z EU jako v roce 2005 (PiS 2007: 20–24, 51–60).

Program pro slovenské parlamentní volby 2010 má celkem 66 stran a KDH se evropské politice věnuje v kapitole 8, která je nazvána *Slovensko v mezinárodním prostředí*. Nejen v této kapitole, ale i napříč dokumentem najdeme pár zmínek o evropské integraci, například ve spojení s důrazem na efektivní čerpání z eurofondů, energetickou bezpečnost, upevňování vnitřní koheze EU. V zahraniční politice KDH prosazuje, aby Slovensko zastávalo roli spolehlivého člena EU a NATO, rovnováhu mezi zachováním suverenity a vlastní identity a nutným přizpůsobením se globalizačním trendům, upevnění spolupráce mezi EU a USA. KDH má v plánu podporovat mírové soužití národů, nebo také systematické vzdělávání úředníků pro výkon služby v evropských institucích, zároveň chce větší zapojení Slovenska při utváření nových institucí a kromě toho formulovalo cíl se zasadit o to, aby na Slovensku bylo sídlo některé nové evropské instituce (KDH 2010: *passim*).

Slovensko pro Evropu, Evropa pro Slovensko, tak je nazvána další část volebního programu. V roce 2010 je Slovensko již 7. rokem členem EU, zapojilo se do měnové unie a schengenského prostoru, a tak je podle KDH nutné zaměřit se na další cíl, kterým má být naplnění reformy institucí EU, kromě toho KDH chce do rozhodnutí EU více vkládat slovenské názory. Z některých pasáží se nám může jevit, že KDH chce, aby se Slovensko distancovalo od EU a vše si řešilo samo, avšak v programu najdeme i pozitivně laděné postoje, které dokazují, že KDH si stále stojí za tím, že Slovensko do EU patří – KDH chce na Slovensku kultivovat evropské vědomí a zároveň s tím posilovat celonárodní diskuzi vedenou za účelem vědomí slovenského národa o pozici Slovenska v Evropě. Zároveň ale dodává, že EU bude jen tak silná, jak budou silné její členské státy a ty mohou být silné jen v případě dodržování

subsidiarity, uplatňování svobody, spravedlivosti a rovnosti. KDH bude v EU chránit a prosazovat zájmy Slovenska, chránit hodnoty, na kterých je společenství založeno, a dbát, aby evropské instituce konaly v rámci svých kompetencí a byly respektovány národní ústavy. Subsidiarita je v dokumentu zmiňovaná několikrát, konkrétně je požadováno její přísné uplatňování v oblasti sociální, občanského práva či fiskální politiky. KDH se nevyhnulo ani problematice hlasování na půdě EU, v programu se vyjadřuje, že je zastáncem principu jednomyslnosti, které funguje na bázi důvěry mezi státy a tento princip chce uplatnit zejména v otázce přímých daní, trestního práva, rodinné politiky, zahraniční politiky a obrany. Pozornost je směřována i na národní politiku ve vztahu k EU, KDH vznáší požadavek, aby se rozhodovacím procesům věnoval slovenský parlament společně s vládou, a požaduje monitoring všech legislativních návrhů EK.

KDH se věnuje i otázce dalšího rozšíření, se kterým souhlasí v případě, že země splní podmínky vstupu – plně podporuje vstup Chorvatska a posléze i dalších zemí západního Balkánu, u Turecka preferuje vztah založený na privilegovaném partnerství (KDH 2010: 60–63). V roce 2010 se konaly volby také v Maďarsku, volební program Fidesz z roku 2010 má 95 stran, nic konkrétního o evropské politice a otázkách spojených s EU tu nenalezneme, zkrátka v tomto programu se řeší výhradně národní otázky a evropská integrace je upozaděna. Předseda strany Viktor Orbán píše o maďarských národních zájmech, mluví o velké příležitosti, aby Maďaři získali zpět respekt ve světě (Fidesz 2010: passim).

Politický program PiS pro rok 2011 se v porovnání s jinými programovými dokumenty evropské tematice příliš nevěnuje, avšak i přesto je tomuto tématu věnovaná část kapitoly *Bezpečnost v Evropě*, která je nazvaná *Polsko v Evropě a ve světě*. PiS podporuje členství Polska v EU, avšak nejdůležitější je pro něj svrchovanost Polska. Za

jednu z prioritních otázek zahraniční politiky považuje postavení Polska v Evropě, jde především o možnost realizace národních zájmů, přičemž nejdůležitější je zachování suverenity Polska v EU - PiS je celou dobu proto, aby EU byla společenstvím suverénních států, z toho vyplývá, že je proti federalistické tendenci a zároveň chce takové změny, které jsou v souladu s povahou mateřské země a smlouvy a nařízení upravující tyto změny musí být v souladu s polskou ústavou. V dokumentu jsou vyjádřeny obavy z nepříznivého vlivu EU na ekonomickou sféru, ale také na polskou kulturu a tradice (PiS 2011: 216–220).

Do posledních parlamentních voleb v roce 2012 vytvořilo KDH 79 stránkový volební program, stejně jako v roce 2010 nazvaný *Cesta pre Slovensko*, tentokrát s podtitulem *Silnejšie Slovensko – začíná to prácou*, bohužel v programu se nedozvíme v podstatě nic nového. Oproti roku 2010 ale více rezonuje otázka eurozóny a ekonomické krize. KDH řeší i evropská témata, ale ne vždy explicitně dává najevo, že jsou to evropské témata. Základním bodem roku 2012 je ekonomická krize v eurozóně, přičemž KDH podporuje myšlenku vyloučení zemí, které nedokážou dostát svým ekonomickým závazkům a způsobily krizi. Zároveň je KDH proti harmonizaci daní, naopak podporuje dočasný euroval a Evropský stabilizační mechanismus. Věnuje se hospodářskému vývoji, který souvisí se situací v EU a KDH hovoří o tom, že Slovensko po volbách potřebuje proevropskou vládu, kterou by mělo tvořit právě KDH, které se považuje za proevropské a v programu hovoří o tom, že již před 20 lety bylo pro vstup Slovenska do EU a zároveň si přiznává zásluhy na přistoupení v roce 2004.

Dnes se chce zasadit, aby bylo Slovensko aktivním a spolehlivým členem. Opět tu narazíme na spojení, že Evropa bude tak silná jako její členské státy a zároveň Slovensko bude tak silné jako Evropa. KDH opět zmiňuje nutnost efektivního využívání eurofondů a dobrou politiku

sousedství. Pokud bychom se zaměřili na kapitolu o zahraniční politice, v podstatě se od roku 2010 nic nezměnilo, KDH stále chce, aby KDH bylo spolehlivým partnerem, a sjednocení Evropy požaduje za jedinou správnou odpověď na globální výzvy. Nově KDH definuje jako primární cíl vypořádání se s ekonomickou a dluhovou krizí v EU. Dále chce KDH prosadit dohodu o posílení fiskálních pravidel, ochranu hodnot, které jsou základem evropské jednoty, zasadit se o hladký průběh ratifikačního procesu vstupu Chorvatska a větší propojení domácí a evropské politiky (KDH 2012: passim).

V následující části se krátce zastavíme u obecných politických programů, které jsou obecně platné a měly by hovořit o zájmech politických stran, v našem případě je pro nás, i jako v programech výše, důležitá část věnována postojům k evropské integraci. KDH má na svých oficiálních internetových stránkách část *Slovensko v mezinárodním společenství*, jako zástupce Fidesz jsme vybrali manifest *Silnější Maďarsko* a obecné postoje PiS jsme čerpali z tzv. politických listů, které jsou dostupné na oficiálních stránkách strany.

Slovensko v mezinárodním společenství, to je část programu KDH, ve které se řeší otázky zahraniční politiky. Úlohu Slovenska v mezinárodním prostředí vidí KDH jako zodpovědného a spolehlivého člena EU a NATO, důležitá je rovnováha mezi zachováním vlastní identity a suverenity a nutným přizpůsobením se globalizačním trendům, zároveň se chce zasadit o větší zapojení do procesů vytváření nových mezinárodních institucí – toto píše KDH ve všech programových dokumentech, nenalezneme tu nic nového, co by nám o postoji strany řeklo víc. KDH se zmiňuje i o snaze se aktivně zasazovat o respektování náboženské svobody ve světě, podporovat sjednocenou Evropu, protože jen ta dokáže odpovídat na globální výzvy (KDH: nečíslováno).

Fidesz vydal v roce 2007 manifest „*Silnější Maďarsko*“, ve kterém představuje své názory na různá politická témata, ale věnuje se především zahraniční politice. Manifest má celkem 50 stran a je výsledkem celoročního procesu politických debat a diskuzí, mezi Fidesz a ELS a stanovuje strategické cíle politiky Fidesz. Na začátku dokumentu se dozvíme, že předseda strany Viktor Orbán společně s předsedou ELS zhodnotili své zájmy a cíle a byl vytvořen tento manifest. Dohodli se, že základním pilířem středopravých stran, které se v ELS shromažďují, bude ekonomický růst založený na snížení daní.

Důležité je, aby se zajistila jednotu a fungování národa, fungování komunálního úsilí místo rozpadajícího se společenství. V kapitole *Zahraniční politika* hovoří o tom, že vzhledem ke geopolitické situaci musí být chráněny zájmy Maďarů žijících v sousedních zemích a důležitým úkolem je ochrana a reprezentace maďarských národních zájmů v Evropě. Ostatně národní zájem je jedním z nejpoužívanějších pojmů ve spojení s evropskou integrací a pozicí Maďarska v Evropě, na národní zájmy je kladen velký důraz, přestože v dokumentech většinou nejsou národní zájmy explicitně vysvětleny. V tomto dokumentu Fidesz dokonce mluví o závazku k národním zájmům a o zvláštnosti Maďarska, která souvisí s Maďary žijícími v zahraničí. Maďarsko prý musí hájit hned dvoje zájmy - zájmy maďarského státu a maďarského národa. Nemluví se ale jen o národních zájmech, Fidesz se chce snažit upevňovat vazby mezi členskými státy, EU vidí spíše jako společenství založené na vazbách mezi jednotlivými členskými státy než na nadnárodních institucích. Zároveň je podle Fidesz třeba setřít rozdíly mezi starými a novými členskými státy, ať už jde o zaměstnávání nebo využívání evropských fondů.

Za velkou výzvu pro Maďarsko považují předsednictví v Radě EU, na které je nutné se připravit a vytěžit z něj maximum, dobře se

v evropském prostoru prezentovat a ovlivnit evropské dění. Důležitá je podle Fidesz silná Evropa a silná EU, která znamená bezpečnost a vzájemné sblížení. Co se týče vztahu Fidesz a ELS, mluví o rovném postavení, chtějí společně řešit zahraniční politiku i národní otázky. Fidesz podporuje formulování společenské evropské politiky přistěhovalectví, ale je potřeba dlouhodobá péče a vytvoření smlouvy věnující se přistěhovalectví na území EU, požadováno je vytvoření imigrační strategie. Migraci řeší i v souvislosti maďarských menšin v sousedních zemích, o kterých jsme hovořili výše. Jediným řešením je podle názoru Fidesz zajistit těmto menšinám dobré životní podmínky, aby nenastala nutnost přestěhování do Maďarska, obecně sdílí negativní postoj k masové migraci na území Unie a v programu hovoří o tom, že masové migraci musí být zabráněno.

Fidesz si uvědomuje, že Maďarsko se po vstupu do EU dostalo do nové pozice – stalo se východním a jihovýchodním mostem, protože právě směrem na východ a jihovýchod od Maďarska leží země, které v roce 2007 nebyly součástí EU, a proto chce, aby byla vytvářena dobrá sousedská politika, podporuje vstup zemí východní a jihovýchodní Evropy a chce vymýtit rozdělení Evropy. V programu explicitně podporuje vstup Chorvatska, a také by podle nich měla být otevřená možnost pro jednání s Ukrajinou. Na EU se Fidesz kouká hodně ekonomicky – mluví o využívání evropských fondů, o zaměstnanosti Maďarů na území EU a tvrdí, že v zahraničně hospodářské politice je potřebné využívat vše, co se nabízí tak, aby z členství Maďarsko vytěžilo maximum a rozvíjet zahraniční obchodní politiku (Fidesz 2007: *passim*; Fidesz EU: nečíslováno).

Politické listy strany PiS můžeme chápat jako obecně platné postoje k různým tématům, pro tuto práci jsme si vybrali kapitolu o suverenitě Polska v Evropě, kterou napsal Krzysztof Szczerski.

Přestože píše, že integrace a globalizace jsou klíčové, hlavní je stále bezpečnost Polska. Proces evropské integrace prý napadá klasickou suverenitu, přičemž Szczerki říká, že o procesu přenosu pravomocí musí rozhodovat občané a stát, sama Unie si je nemůže určovat. Za nové problémy v Evropě považuje různé zákony, které jsou neustále vydávány a hierarchizaci států, s čímž nesouhlasí. Jak jsme se dozvěděli z ostatních programů strany, PiS požaduje deregulaci a zároveň rovnost všech států. Szczerki upozorňuje, že odpovědí na problémy Unie není prohlubování integrace, ale je potřeba se vrátit ke kořenům integrace, ostatně stejný názor vyjadřuje PiS i v ostatních dokumentech (Szczerki 2012: 202–208).

1.5 POSTOJE POLITICKÝCH STRAN FIDESZ, KDH A PiS KE SMLouvĚ O ÚSTAVĚ PRO EVROPU A LISABONSKÉ SMLouvĚ

V následující části se zaměříme na postoje Fidesz, KDH a PiS ke *Smlouvě o Ústavě pro Evropu* a posléze na *Lisabonská smlouvu pozměňující smlouvu o Evropské Unii a Smlouvu o založení Evropské unie*. Tyto dokumenty byly vybrány z toho důvodu, že přijatá Lisabonská smlouva je nejdůležitějším dokumentem, který se od roku 2004 přijal a postoje k Lisabonské smlouvě můžeme chápat jako projev postojů k současnému stavu a směřování evropské integrace. Pokud jde o Smlouvu o Ústavě pro Evropu, přestože tato smlouva byla nakonec odmítnuta, mnoho z ní najdeme v Lisabonské smlouvě a především nám také řekne něco o postojích politických stran k evropské integraci a ukáže, jaké kroky v integraci vnímaly strany negativně.

Ústava pro Evropu představuje návrh základního dokumentu EU, který měl upravit fungování a pravomoci institucí EU a dát EU nový řád.

Smlouva měla vstoupit v platnost 1. listopadu 2006, k její ratifikaci však nedošlo. Dokument má celkem 4 části, dále obsahuje protokoly a prohlášení a celkem čítá 474 stran. Délku dokumentu zmiňují především z důvodu, že délka navrhovaného dokumentu byla jedním z terčů kritiky – odpůrci si stěžovali, že je dokument příliš dlouhý a v některých pasážích příliš obecný. Pokud nepočítáme protokoly a prohlášení, část věnující se úpravě podoby EU má 185 stran, tudíž stále je to rozsáhlý dokument. V preambuli hovoří o tom, že i přesto že národy zůstávají hrdé na svou identitu, tak věří, že jsou tyto státy odhodlány překonat dřívější rozpory a spolupracovat. Na úvod můžeme říct, že národní identita není v návrhu opomenuta, minimálně ne v teoretické rovině.

Kromě obecných frází o rovnosti a respektování základních funkcí států se dokument věnuje právu Unie, které by podle tohoto návrhu mělo mít přednost před právem členských států a dává Unii právní subjektivitu. Podle tohoto návrhu by Unie měla pravomoc vymezovat a provádět společnou zahraniční a bezpečnostní politiku včetně postupného vymezení společné obranné politiky, přičemž se to vztahuje na všechny oblasti zahraniční politiky a všechny otázky týkající se bezpečnosti Unie. Právě společná zahraniční a bezpečnostní politika je jedním z problematických bodů, přestože v dokumentu se píše, že členské státy by toto měly podporovat v duchu vzájemné solidarity a v duchu loajality. *„Členské státy aktivně a bezvýhradně podporují společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Unie v duchu loajality a vzájemné solidarity a respektují činnost Unie v této oblasti. Zdrží se jakéhokoli jednání, které je v rozporu se zájmy Unie nebo může snižovat účinnost jejího působení“* (Smlouva o Ústavě pro Evropu 2004).

Pokud se podíváme, jaký názor mělo PiS na návrh evropské ústavy, nebyl vůbec pozitivní. PiS se stavělo proti federalistické koncepci ústavy a označovalo ji za nepotřebnou. Návrh evropské ústavy začalo PiS

kritizovat ihned po uskutečnění referenda o přistoupení Polska do EU. PiS hovoří o šanci smlouvu přijmout, avšak pouze za předpokladu, že v preambuli ústavy budou odkazy na křesťanské kořeny v Evropě a uvedena nadřazenost národních ústav nad evropskou ústavu. Nutné je říci, že tyto jejich požadavky nebyly na summitu v Bruselu 18. června 2004 brány v potaz a PiS tak alespoň všechny vyzvala k odmítnutí ústavy. Návrh PiS odsoudilo v tzv. Pražské výzvě a to spolu s českou ODS a britskými konzervativci (Zuba 2009: 333; Palovský 2004: nečíslováno).

Ve volebním programu z roku 2005 PiS hovoří o návrhu evropské ústavy v tom smyslu, že pro Polsko tento návrh není vhodný a že je tedy velice rádo, že některé jiné evropské země tento návrh zamítly, protože to byl návrh škodlivý nejen pro Polsko, ale pro celou integraci. Na návrhu ústavy vidí několik špatných věcí a změn, které jsou podle nich pro EU škodlivé. Smlouva by institucím EU přinesla až příliš mnoho nových kompetencí, silnější země by měly navrhnout, což by vedlo k oslabení polské pozice a navíc nebyl dostatečně zdůrazněn křesťanský odkaz v Evropě a v EU, podle PiS doslova došlo k negování role křesťanství. PiS požaduje, aby Polsko zasahovalo do evropského dění a ne, aby bylo ovládáno ekonomickými zájmy starých členských zemí, které jsou na tom ekonomicky lépe. Kritizují také odklon od původních hodnot integrace (PiS 2005b: 41–42).

KDH se vůči návrhu evropské ústavy stavělo také negativně. Ve volebním programu z roku 2006 se vymezilo vůči přijetí návrhu evropské ústavy, odmítavé stanovisko zaujalo i z toho důvodu, že EU má být z pohledu KDH smlouvou mezi státy a to by nová smlouva pro Evropu prý nedodržela. Smlouvu považuje za zásadní krok k vytvoření evropského státu a zásadní proměnu evropské integrace do takové podoby, se kterou KDH nesouhlasí, jelikož ohrožuje národní a ekonomické zájmy Slovenska. Tento volební program byl napsán již po události, kdy smlouvu

odmítla Francie a Nizozemí a KDH zdůrazňuje, že odmítá opakovat ratifikační proces, KDH chce naopak podporovat subsidiaritu a suverenitu členských států, nebo také silnější pozici národních parlamentů a požaduje zavedení práva veta v záležitostech týkající se národního zájmu. Bohužel však KDH nespecifikuje, jaké záležitosti má konkrétně na mysli, co přesně jsou pro Slovensko otázky národního zájmu (KDH 2006). Pokud už by se evropská ústava měla přijmout, KDH by požadovala, aby se v preambuli hovořilo o Bohu, celkově argumentují náboženskou otázkou a používají národní rétoriku, mluví o ochraně suverenity, nutnosti udržení silného státu. Toto vše ale podle nich evropská ústavní smlouva ohrožuje (Lešková 2006: 38).

Fidesz v otázce evropské ústavní smlouvy používal především národní rétoriku, chtěl garanci postavení národních a etnických menšin v Evropě, kromě toho prosazoval model jedna země, jeden komisař, což mělo být podle evropské ústavní smlouvy změněno, zkrátka Fidesz se k evropské ústavní smlouvě stavěl negativně stejně jako KDH a PiS. Když se zaměříme, kolik prostoru strany věnovaly této otázce, například KDH na Slovensku se tématu evropské ústavní smlouvy věnovalo podrobněji než ostatní slovenské politické strany, usilovalo o vyškrtnutí Charty základních práv, jelikož je podle nich příliš levicová, kritizovalo také ideovou nezakotvenost nebo již zmiňovanou délku smlouvy. Během jednání se prostřednictvím svého předsedy Jána Figel'a KDH podařilo prosadit požadavek na změnu v preambuli smlouvy, a také požadavek na rozšíření oblastí, kde by měly mít státy právo veta. Podle PiS by prosazení smlouvy znamenalo oslabení Polska v EU a už v roce 2003 strana deklarovala, že po vstupu do EU udělá vše proto, aby smlouva neprošla (Fedorko – Pospíšil 2004: 15–21).

Dalším dokumentem, který nás zajímá, je *Lisabonská smlouva pozměňující smlouvu o Evropské Unii a Smlouvu o založení Evropské*

unie, dále jen *Lisabonská smlouva*, která vznikla jako reakce na neúspěšný návrh evropské ústavní smlouvy a jak z jejího celého názvu vyplývá, mění smlouvu o EU a o založení EU, tato smlouva by měla zajistit, aby EU byla schopna reagovat na výzvy 21. století. Celkem má 287 stran a byla podepsaná 13. prosince 2007, na rozdíl od evropské ústavní smlouvy Lisabonská smlouva nenahrazuje *Smlouvu o ES* a *Smlouvu o EU*, ale pouze je pozměňuje (Odbor informování o evropských záležitostech Úřadu vlády ČR: 6–7). Pokud se podíváme na obsah a formu Lisabonské smlouvy, nalezneme v ní, co vše konkrétně mění. Hlavně PiS kritizovala, že v preambuli v návrhu ústavy nebyla zmínka o úloze křesťanství v Evropě, Lisabonská smlouva do preambule přidává odstavec „*INSPIRUJÍCE se evropským kulturním, náboženským a humanistickým odkazem, ze kterého vzešly všeobecné hodnoty nedotknutelných a nezadatelných práv lidských bytostí, demokracie, rovnosti, svobody a právního státu*“ (Lisabonská smlouva 2007: 10).

V dalších částech se dočteme o tom, že EU podle Lisabonské smlouvy bude respektovat bohaté kulturní a jazykové rozmanitosti a ctít rovnost členských států a jejich národní identitu, bude dodržovat zásadu subsidiarity v oblastech, kde nemá výlučné pravomoci a bude řešit jen to, co by členské státy nedokázaly uspokojivě vyřešit. Článek 8c přiznává vnitrostátním parlamentům důležitou úlohu, jejich činnost prý totiž přispívá k dobrému fungování EU. Ve smlouvě se mění kvalifikovaná většina, která je definována jako 55 % členů Rady tvořených nejméně patnácti zeměmi a zastupujících členské státy, které představují nejméně 65 % obyvatel EU (Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství 2007).

Co se týče institucí, Lisabonská smlouva posiluje pravomoci evropského parlamentu i vnitrostátních parlamentů a zavádí institut „občanské iniciativy“, kdy jeden milion občanů většího počtu členských

států bude moci vyzvat Komisi k předložení určitého návrhu v oblasti působení EU. Smlouva navíc zavádí stálého předsedu Rady, která mimo jiné začala být řazena do orgánů Unie společně s Evropskou centrální bankou. Listina základních práv a svobod sice není obsažena přímo v Lisabonské smlouvě, ale je řazena do evropského právního rámce. Lisabonská smlouva zavádí Vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. Velice kritizovaný článek v evropské ústavní smlouvě, který explicitně uváděl nadřazenost unijního práva nad vnitrostátní, nebyl v Lisabonské smlouvě použit, ale je dobré si uvědomit, že jistá nadřazenost komunitárního práva se respektuje již od 60. let (Odbor informovaní o evropských záležitostech Úřadu vlády ČR: 8–23).

Maďarsko bylo první zemí, která Lisabonskou smlouvu ratifikovala, stalo se tak již v prosinci 2007. V Polsku to během počátků jednání o Lisabonské smlouvě bylo problematické, výhrady vůči smlouvě vyjadřoval především tehdejší prezident Lech Kaczyński ze strany PiS. PiS v době jednání o Lisabonské smlouvě měla ve vládě svého premiéra Jaroslawa Kaczyńského, měla tak silnou pozici v době vyjednávání. Oba bratři vyjadřovali skepsi vůči smlouvě, šlo především o Listinu základních práv, protože prý jde proti morálnímu řádu Polska, jde především o otázky homosexuality a manželství. Na Slovensku také nebylo přijetí Lisabonské smlouvy bez problémů (Champlin 2008: 19–25).

Fidesz přiznává, že Lisabonská smlouva se pokouší snížit demokratický deficit EU a zmiňují, že konečně se utvořil transparentní vztah církve a státu a vzniká tu kontinuální dialog mezi církví a náboženskou společností, přesto ale upozorňuje, že není zdůrazněna role křesťanství, mluví se o všech náboženstvích a církvích (Fidesz 2009b: nečíslováno). Fidesz vystupoval 1. prosince 2009 na konferenci ELS v Budapešti, cílem konference bylo propagovat smlouvu a vysvětlovat změny, které s sebou přináší. Poslanci evropského

parlamentu za Fidesz Pál Schmitt a Kinga Gal zdůrazňovali, že změny umožní EU reagovat na nové výzvy, zároveň Listina základních práv posílila rámec ochrany lidských práv a práv menšin. Poslankyně Eniko Gyori řekla, že s Lisabonskou smlouvou se stane EU demokratičtější a efektivnější, a zdůrazňovala posílení role evropského i národních parlamentů. Pokud bychom měli shrnout postoj Fidesz k Lisabonské smlouvě, většinou se členové Fidesz vyjadřovali pozitivně či neutrálně, důležité pro ně je, že Lisabonská smlouva se věnuje otázce menšin, které jsou pro Fidesz jednou z důležitých oblastí (Szajer 2009: nečíslováno).

Ve spojitosti s Lisabonskou smlouvou kritizoval předseda Viktor Orbán Českou republiku a jednání tehdejšího prezidenta Václava Klause, který podle nich EU vydírá, s čímž Maďarsko s tím nesouhlasí a nepřijme změny, které chce do Lisabonské smlouvy prosadit ČR a Orbán se vyjádřil, že ČR potřebuje EU, stejně jako EU potřebuje ČR, není to jednosměrný vztah. V tomto případě se Fidesz stavěl na stranu EU než na stranu členské země, v tomto případě ČR (Politics.hu 2009: nečíslováno).

Během jednání o Lisabonské smlouvě a o její ratifikaci v roce 2008 Polsku se začal odehrávat souboj mezi příznivci a odpůrci EU (nebo také mezi příznivci a odpůrci Lisabonské smlouvy). Zatímco příznivci argumentovali, že znají názor občanů a ti s přijetím Lisabonské smlouvy souhlasí, PiS, které k Lisabonské smlouvě bylo kritické, argumentovalo, že se smlouvou bude souhlasit jen v případě, když Polsko a jeho národní zájmy nebudou ohroženy. Pro PiS je důležité ochránit suverenitu Polska, tu chtělo ochránit zárukou v preambuli smlouvy, zároveň chtělo zajistit ve smlouvě, aby byla uvedena nadřazenost polské ústavy nad právem EU. Problém byl také v Chartě základních práv, kdy se PiS bálo jejího širšího chápání, a proto se chtělo připojit k tzv. britskému protokolu, který

částečně omezuje používání Charty (Nalewajko 2001: 226–227; Szacki 2008: nečíslováno).

Vyjádření PiS ohledně Lisabonské smlouvy můžeme nalézt ve volebním programu z roku 2011, PiS vnímalo nedostatky Lisabonské smlouvy, ale zároveň podle svých slov považovali za vhodné se dohodnout, ale zároveň si vyjednat i výjimky, tak aby to pro Polsko bylo co nejvýhodnější (PiS 2011: 219–220).

KDH Lisabonskou smlouvu nechtělo ratifikovat, velkou roli v tom ale hrála jejich pozice opoziční strany a vztah s vládní stranou SMER, více než postoje k Lisabonské smlouvě. Na druhou stranu se KDH bálo omezení suverenity Slovenska a celkově nebylo se smlouvou spokojeno (Havranová 2008: nečíslováno). Vnitropolitická situace byla napjatá, KDH nesouhlasilo s politikou KDH a podmiňovalo podporu Lisabonské smlouvy stažením kontroverzního tiskového zákona, jehož projednávání iniciovaly vládní strany – KDH si dalo podmínku, že pokud nebude zákon stažen z programu jednání schůze, nemůže vládní koalice počítat s jejich podporou. Nemůžeme říct, že by KDH neměla vůči Lisabonské smlouvě výhrady, ale zároveň odmítnutí její ratifikace bylo mimo jiné výsledkem vnitropolitických bojů ve slovenském parlamentu (Euractiv.cz 2008: nečíslováno).

1.6 ČLENSTVÍ POLITICKÝCH STRAN FIDESZ, KDH A PIS VE FRAKCÍCH EP

V následující části se budeme věnovat politickým frakcím na půdě EP, kde se národní politické strany sdružují. V současnosti se vybrané politické strany sdružují ve dvou frakcích, zatímco PiS je členem Evropských konzervativců a reformistů, Fidesz společně s KDH se připojili k Evropské lidové straně. Krátce bude zmíněná také frakce, ke které PiS

patřilo až do roku 2009 než se frakce rozpadla a tou je Unie pro Evropu národů. Přestože členství ve frakcích nám nemůže jednoznačně vysvětlit postoje strany a určit, zda je strana euroskeptická, i tento prvek nám může společně s dalšími ukazateli pomoci vytvořit si komplexnější obraz o konkrétní politické straně, a definovat její vztah k evropské integraci.

Evropští konzervativci a reformisté (EKR) je frakce, která byla založena v roce 2009 krátce po volbách do EP. Je to pravicová nefederalistická frakce a navázala na aktivity Hnutí pro evropskou reformu. Frakce vychází ze spolupráce britských konzervativců, české ODS a polské strany Právo a spravedlnost (dosud v EP v rámci Unie pro Evropu národů). Motivem osamostatnění byla snaha hlasitěji a efektivněji prezentovat své liberálně konzervativní názory (Vláda.cz 2009: 16–17). Jak se můžeme dočíst na oficiálních internetových stránkách, cílem založení EKR bylo reformovat EU a zasadit se o návrat integrace ke kořenům. Členem EKR je celkem 71 poslanců z 15 zemí a je to 3. největší skupina v EP. Podle svého vyjádření je frakce EKR založena na eurorealismu a vychází z Pražské deklarace¹³, která vyzývá EU k otevřenosti, transparentnosti, a zejména eurorealismu. Podle EKR má být EU pružnější organizací, jsou proti vzniku evropského superstátu, ostatně pojem superstát používá v politických programech i PiS. Současným předsedou EKR je Syed Kamall z Velké Británie (EKRa: nečíslováno; EKRB: nečíslováno).

Stoupenci EKR jsou striktně proti nadnárodnímu přístupu k integraci, jsou stoupenci eurorealismu, který chápou jako alternativu

¹³ Pražská deklarace shrnuje zásady Evropských konzervativců a reformistů. V Pražské deklaraci hovoří o potřebě reformovat EU na základě eurorealismu, otevřenosti, odpovědnosti a demokracie. Důležité je pro členy ERC také svobodné podnikání, volný a spravedlivý obchod, malý státní aparát. V Pražské deklaraci dávají najevo, že jsou v opozici vůči federalismu EU a chtějí obnovit respekt subsidiarity (The Prague Declaration).

k centralizaci a federalizaci EU. EKR můžeme chápat jako novou nefederalistickou platformu, která je založena na eurorealistickém programu, základem se stala Pražská deklarace, o které jsme hovořili výše. Mezi klíčové postoje EKR patří suverénní integrita národa, opozice vůči federalismu EU, obnovení respektu k opravdové subsidiaritě, prvořadá hodnota transatlantických vazeb, spravedlivé zacházení pro všechny země. EKR je stoupencem mezivládního přístupu, podporuje další rozšíření EU a je pro pomalejší integraci (Cabada 2011: 10–15).

EKR vyjádřila názor ke strategii EU 2020, vyzvala EK, aby se svým návrhem znovu zabývala. Podle EKR Komise musí využívat své stávající nástroje a zdroje tak, aby dosáhla více cílů s menšími prostředky a nerozšiřovala tak svou činnost i do jiných oblastí, které Unii nepřinesou žádnou přidanou hodnotu. Oblast sociální politiky by podle EKR měla zůstat ve velké míře doménou národních vlád a je třeba respektovat princip subsidiarity (EKRC: nečíslováno).

Než PiS vstoupila do EKR, byla členem Unie pro Evropu národů (UEN), která se ale v roce 2009 rozpadla. Právě UEN byla považována za typickou euroskeptickou frakci. UEN vznikla po volbách v roce 1999 z dřívější frakce Unie Pro Evropu a sdružovala konzervativní strany, které byly kritické k evropské integraci, odmítaly federalizaci EU a zdůrazňovaly suverenitu národních států. V politické chartě z roku 2000 se UEN hlásila k hodnotám evropské civilizace, které jsou založené na individualitě a principech svobody, solidarity a rovnosti. UEN v této chartě vyzdvihovala tradice, ale také suverenitu a vnesla požadavek na ochranu rozdílných kultur, identit a jazyků. UEN byla proti vizi federální Evropy, protože tato forma EU podle ní podkopává suverenitu a identitu národů a národních států. Důležité je ale říct, že UEN nebyla proti EU nebo proti evropské integraci jako způsobu uspořádání Evropy. UEN sdružovala pravicové strany, avšak striktně odmítala všechny formy

rasismu, diskriminace, což ji odlišovalo od ostatních (krajně) pravicových stran EP, se kterými se jinak shodla v otázce kritiky EU (Euroskop.cz-b: nečíslováno). Po rozpadu UEN se PiS nechtělo přiklonit k ELS, důvodem bylo nadnárodní pojetí integrace, které ELS podporuje. Společně s britskými konzervativci a českou ODS založili EKR. Tlak na konzervativce na podporu nadnárodního přístupu ze strany ELS byl již v období po druhé světové válce, stejně jako ELS podporuje nadnárodní přístup stále, což výše zmíněné strany nemohly přijmout a zakládají si svou frakci (Cabada 2011: 8–10).

Evropská lidová strana (ELS) sdružuje politické strany pravého středu a zastává vizi silné Evropy založené na federálním modelu, který se opírá o zásadu subsidiarity. ELS byla založena v Lucemburku roce 1976 a podle svých slov usiluje o demokratickou, transparentní a efektivní Evropu, která je blízko svým občanům a základem má být křesťanská idea. Předchůdcem ELS byla Evropská unie křesťanských demokratů (EUCD), což bylo sdružení, které sdružovalo křesťanské strany a vzniklo v roce 1965. V roce 1976 byl v Paříži přijat Manifest křesťanských demokratů Evropy, jenž pak vedl právě ke vzniku ELS. V ELS je v současné době sdruženo 78 členských stran ze 40 zemí (členy jsou i politické strany z nečlenských zemí), a je tak největší politickou organizací v Evropě. Předsedou ELS je Joseph Daul ze Štrasburku (ELSa: nečíslováno; ELSb: nečíslováno; Euroskop.cz-a: nečíslováno).

KDH je součástí ELS od roku 2002, členem se stalo ještě před samotným vstupem Slovenska do EU, po volbách do EP v roce 2014 zastupují KDH v EP 2 poslanci. Fidesz je členem ELS již od roku 1996 a v současné době ho na půdě EP zastupuje celkem 11 poslanců (ELSc: nečíslováno).

Mezi hodnoty, na kterých je ELS založená, patří subsidiarita, vláda práva, solidarita, svoboda vyznání. Důležitá je pro ELS existence silných evropských stran a také překlenutí pasti mezi občany a politikou. Pokud se zaměříme na postoje k EU a jejím pravomocím, ELS je toho názoru, že EU má řešit pouze to, co nemůžou vyřešit státy, mluví o tzv. „hubené“ Evropě, zároveň se EU musí přizpůsobit 21. století a přiblížit se občanům. ELS požaduje postupný pokrok směrem k vytvoření skutečné evropské politické unie., důležité je řešit demokratický deficit a propast mezi občany a EU, řešení vidí v demokratických zastupitelských institucích, důležitá je také efektivnější Evropská komise. ELS chce řešit otázku nelegálního přistěhovalectví a věnuje se také rodině, která je obzvlášť důležitá pro KDH. Rodina je podle ELS nezastupitelná jako hlavní instituce, ELS je odpůrce potratů, využívání lidských embryí, požaduje zákaz v celé EU – tady můžeme vidět společné body s politikou KDH, pro kterou je rodina a ochrana lidského života v každém stupni vývoje jedno z nejdůležitějších témat.

ELS podporuje euro a považuje ho za jeden z nejhlubších projevů evropského integračního procesu, kromě toho je zastáncem zapojení EU do formování pravidel a norem mezinárodního systému. Pokud se zaměříme na zahraniční politiku, základním kamenem má být podle ELS vztah EU a USA, především chtějí vytvořit bezbariérový transatlantický trh. ELS také potvrzuje odkaz, který je založen na evangeliu a křesťanském kulturním dědictví a demokratických ideálech svobody, základní rovnosti mezi všemi lidmi, sociální spravedlnosti a solidarity (ELS 2012: *passim*; ELSd: nečíslováno). ELS nemůžeme označit za frakci, která by byla v opozici vůči současnému směřování evropské integrace, v některých politikách dokonce požaduje prohloubení a mluví o nutnosti vybudované silné EU, i když spíše používají pojem silná Evropa.

Když se zaměříme na analyzované politické strany, KDH můžeme chápat jako typického člena ELS – je to strana křesťanskodemokratická, rodina je prioritní oblastí a stejně jako ELS je proti potratům a proti využívání lidských embryí na výzkum. Přestože podle oficiálních vyjádření ELS a KDH se jeví KDH jako více kritická, nenalezneme tu zásadní problém v názorech na evropskou integraci, ELS ji podporuje stejně jako KDH. Fidesz nechápeme jako typickou křesťanskou demokracii, přesto u něj ale můžeme najít prosazování křesťanských hodnot a stejně jako KDH dává na přední místa ochranu rodiny, kterou spojuje i s ochranou maďarských zájmů a do ELS se hodí jako představitel pravicové strany. Pokud bychom se zaměřili na používané výrazy v dokumentech ELS a Fidesz a KDH, všechny strany kladou důraz na uplatňování zásady subsidiarity, suverenity a také solidarity mezi členskými státy.

1.7 KOMPARACE

V této kapitole se budeme věnovat komparaci politických stran Fidesz, KDH a PiS, přičemž komparace těchto stran bude provedena na základě pozorování třech proměnných – vyjádření stran v politických programech, členství v evropských frakcích a postoje stran k návrhu evropské ústavní smlouvy a k Lisabonské smlouvě. Komparace se tedy bude věnovat třem politickým stranám ze třech evropských zemí, vybrali jsme si je, protože mají několik společných znaků, které nám umožňují je zkoumat jako podobné případy. Co se týče společných znaků, všechny politické strany se nachází v zemích středovýchodní Evropy, která sdílí společnou nedemokratickou historii, všechny země jsou v současné době členy EU a do EU vstoupily ve stejném roce – situace v EU, do které země vstupovaly, byla tedy totožná. Prvky komparace byly vybrány s ohledem na typologii Petra Kanioka, dostupnost materiálů i kvůli tomu, že postoje stran se dozvíme právě nejvíce z politických programů

a vyjádření se k dalšímu posunutí Unie, účast v evropských frakcích nám zase ukazuje, kam se strany zařadily v evropské aréně.

Analyzované politické programy jsou v časovém rozpětí 2002–2014. Do práce byly vybrány volební programy do parlamentních voleb (národní i EP) a obecné programy, které jsou aktuální. V roce 2002 se odehrály poslední parlamentní volby před vstupem zemí do EU a jejich analýza nám může ukázat postoje před vstupem do EU a mezní rok 2014 je vybrán proto, aby byla analýza aktuální. Při čtení politických programů jsme se zaměřovali především na pojmy národ, národní zájem, ochrana národních zájmů, menšiny, subsidiarita, suverenita, superstát, identita. Tyto pojmy se vyskytují napříč programy všech analyzovaných stran a jsou spojeny s evropskou integrací, jejími pravomoci a často používány jako nástroj pro demonstrování názoru na současnou situaci.

Pokud se zaměříme na volby do EP, od roku 2004 se odehrály celkem 3 (2004, 2009, 2014), avšak ne do každých evropských voleb si politické strany připravily speciální program. Když se podíváme na všechny dostupné volební programy do EP jako celek, nenalezneme v nich ostrou kritiku EU nebo odmítnutí celého konceptu evropské integrace, naopak všechny strany vyjadřují souhlas s členstvím země v EU a zmiňují se, že se zasadily o vstup. Co se týče rozsahu, Fidesz i PiS značně převyšují KDH, která věnovala volbám do EP v roce 2009 pouze malé množství odstavců. Pro všechny strany platí, že sdílí myšlenku sjednocené Evropy a podporují evropskou integraci samu o sobě.

Když se zaměříme na jazyk, jaký používají strany v pasážích věnované evropské integraci, opět tu najdeme shodu, vyjádření se liší spíše v četnosti různých pojmů a každá jednotlivá strana klade důraz na něco trochu jiného, na druhou stranu ústředním pojmem všech programů

je ochrana národních zájmů. Zatímco Fidesz věnuje svou pozornost také otázce ochrany menšin, pro PiS je typická ochrana rodiny, stejně jako u KDH, navíc KDH i PiS zdůrazňují roli křesťanství. Když se zaměříme na pojem národní zájem, pro Fidesz je to především ochrana Maďarů žijících na území Maďarska i v sousedních státech, pro PiS představuje národní zájem ochrana katolické víry a za národní zájem je považována ochrana tradiční rodiny, pro KDH národní zájmy znamenají stejně jako pro PiS ochranu rodiny a katolické víry. Ve většině případů strany přímo nedefinují národní zájem, můžeme ale vycházet z kontextu. Ve vztahu k EU tento důraz na ochranu národních zájmů můžeme chápat jako projev obavy, že evropská integrace ohrozí či už ohrožuje národní zájmy.

V otázce členství se všechny politické strany také shodnou, že s členstvím v EU souhlasí, vstup do EU chápou jako návrat do Evropy, například pro KDH je EU synonymem svobody a solidarity. Zároveň se ale v programech vyjadřují, že členství nemá být cílem, ale jen nástrojem pro zlepšení situace občanů členských zemí. Strany se shodnou i v otázce evropského národa, podle nich je to něco umělého, co nebude fungovat a neexistuje. Další pojem, který se vyskytuje napříč dokumenty stran, je suverenita a suverénní státy. Tato vyjádření jsou spojena s obavou, že EU může suverenitu ohrozit a EU dávají za vinu, že se snižuje role národních států a ty rozhodují v méně oblastech než dřív, proto se často dočteme o požadavku na návrat k počátkům evropské integrace, která stála na dohodě členských států. Ve velké míře strany hovoří o přísném dodržování subsidiarity, strany se v tomto případě snaží především upozornit, že nesouhlasí s předáváním dalších pravomocí a je to takové sdělení vyjadřující touhu po co největší roli členských států v co nejvíce oblastech. PiS se přímo vyjadřuje, že EU je mezinárodní integrací a nechce, aby získávala další pravomoci, a především vždy musí být na prvním místě rozhodování států. Další rozšiřování EU je téma, které je

v teoriích euroskepticismu diskutováno, a v programech najdeme postoje politických stran, avšak velice stručné. Žádná z vybraných politických stran není proti dalšímu rozšíření o další státy, což vyplývá i z logiky věci, kdy se stranám nelíbí prohlubování integrace a přenášení pravomocí, avšak proti myšlence evropské integrace nic nemají, a chtějí, aby se Evropa sjednocovala.

Zatímco PiS a KDH dávají větší důraz na ochranu rodiny a katolické víry, Fidesz na první místo dává ochranu Maďarů, přičemž nezdůrazňuje rodinu a náboženství. Pro PiS je důležitá nadřazenost polské ústavy nad evropské právo, zatímco KDH a Fidesz toto téma explicitně neřeší, avšak jinak můžeme prohlásit, že programy ve vztahu k evropské integraci jsou téměř totožné a nalezneme jen malé odchylky, které jsou spojené s povahou konkrétních politických stran.

Volební programy do národních parlamentů věnují nějaký prostor i tématu evropské integrace a v těchto dokumentech strany o trochu ostřejší než v programech před volbami do EP. V programech se opět vyskytují pojmy národní zájem, ochrana národních zájmů, dodržování subsidiarity, ochrana suverenity. Všechny zmínění strany vyjadřují obavu ze vzniku superstátu a z ohrožení role národních států. Na druhou stranu i ve volebních programech do národních parlamentů strany sdělují, že se zasadily o vstup a s členstvím souhlasí. Kdybychom si vytvořili škálu, nakolik kritické jsou strany k evropské integraci na základě jejich programů, KDH je podle našeho názoru nejméně kritická, u PiS a Fidesz je to těžší, každá ze stran tvrdou kritiku míří trochu jinak. KDH se v programech vyjadřuje i pozitivně, na druhou stranu často mluví o zachování suverenity, větším propojení domácí a evropské politiky a zároveň si o některých politikách chce rozhodovat sama. U PiS a Fidesz nalezneme více pojmů jako je ohrožení, nebezpečí, obavy a Fidesz

v jednom ze svých programů hovoří o tom, že občané Maďarska museli kvůli členství podstoupit oběti.

Pro tuto práci jsme si vybrali ještě tři dokumenty, které můžeme považovat za obecný politický program strany. V těchto dokumentech je v podstatě to samé, co si můžeme přečíst ve volebních programech. Zatímco KDH opět opakuje, že chce být silným a spolehlivým členem EU, důležité je dodržování subsidiarity a zachování identity, Fidesz mluví o ochraně zájmů Maďarů v zahraničí a nutnosti silné Evropy. PiS (konkrétně její člen Krzysztof Szczerski) vyjádřilo prostřednictvím tzv. politických listů názor, že proces integrace napadá klasickou suverenitu a PiS je zastáncem toho, že Unie si nemůže sama určovat pravomoci, přičemž PiS požaduje návrat ke kořenům integrace, odpovědí na problémy podle nich není další integrace, jak se mnozí domnívají.

Dalším kritériem, podle kterého budu provádět komparaci stran, budou jejich postoje k evropské ústavní smlouvě a Lisabonské smlouvě. Návrh evropské ústavy byl obecně přijímán velmi negativně, ostatně všechny vybrané strany s návrhem a jeho přijetím nesouhlasily. Napříč všemi třemi stranami můžeme nalézt komentáře o tom, že evropská ústava by omezovala roli národních států, EU by se přetransformovala do podoby superstátu a byly by ohroženy národní zájmy členských zemí. Pokud se zaměříme na další problematické části návrhu, KDH navíc mělo problém s Chartou základních práv, kterou chtělo vyškrtnout, také jim vadilo, že v preambuli a celé ústavě není zmínka o Bohu a kromě toho KDH požadovalo právo veta ve více oblastech, než které návrh nabízel. PiS by s přijetím souhlasila jen v případě, když by polské zájmy nebyly ohroženy, což ale v případě návrhu evropské smlouvy nebylo dostatečně zajištěno (podle PiS). Požadovalo záruku ochrany suverenity a křesťanské pojetí v preambuli a stejně jako KDH bylo proti Chartě základních práv. PiS kritizovalo návrh ústavy již od počátku, nelíbila se jim

federalistická koncepce a celkově měli pocit, že by ohrozila postavení Polska. Fidesz používal především národní rétoriku a kromě možného ohrožení národních zájmů a oslabení pozice národních států byl proti změně systémů v EK – jedna země = jeden komisař.

Lisabonská smlouva byla reakcí na zamítnutí evropské ústavy a nebyla již vnímána tak negativně, avšak kritika se nevyhnula ani Lisabonské smlouvě. Fidesz se k Lisabonské smlouvě stavěl poměrně pozitivně, dokonce zdůrazňoval přínosy smlouvy, a to především na konferenci ELS. Problémem bylo nezdůraznění role křesťanství, zároveň ale přiznává, že díky Lisabonské smlouvě může dojít ke snížení demokratického deficitu EU. PiS se k Lisabonské smlouvě stavělo spíše negativně, bylo proti Chartě základních práv a opět požadovalo nadřazení polské ústavy nad evropské právo a Lisabonskou smlouvu. KDH odmítalo ratifikaci, měla obavu z omezení suverenity Slovenska, v tomto případě ale musíme vzít v potaz vnitropolitickou situaci, která je zmiňována v předchozí kapitole. Kdybychom měli postoje stran shrnout, společným jmenovatelem je obava ze ztráty suverenity členských zemí, ohrožení národních zájmů a negativní postoj k prohlubování integrace a rozšíření kompetencí směrem na nadnárodní úroveň. Zatímco v případě evropské ústavní smlouvy se míra negativity jeví jako stejná u Lisabonské smlouvy má nejvíce pozitivní postoj Fidesz.

Posledním prvkem komparace je členství ve frakcích EP. Fidesz a KDH jsou součástí Evropské lidové strany (ELS) a PiS je členem Evropské strany konzervativců a reformistů (EKR). Členství ve frakcích EP nám může ukázat, do jaké skupiny na půdě EU se strany zařadily – jsou v euroskeptické frakci nebo v takové, která je považována za proevropskou? ELS je frakce, která sdružuje pravicové a středopravé politické strany a při vzniku této frakce byla základním kamenem spolupráce křesťanská orientace. ELS není považována za

euroskeptickou, založena je na hodnotách, jako je subsidiarita, solidarita či právo vyznání a podporuje instituci rodiny jako základ silného státu i EU. EKR je frakce založená po volbách do EP v roce 2009 a lze říci, že vůči současné podobě evropské integrace má větší výhrady než ELS a hlásá návrat ke kořenům integrace. Podle svých vlastních prohlášení je strana založena na eurorealismu a je proti vytvoření tzv. superstátu, nechce rozšiřování Unie do dalších oblastí a je stoupencem mezivládního pojetí. Pokud to shrneme, v evropské politické aréně jsou ve stejné pozici KDH společně s Fidesz, které jsou součástí spíše proevropské frakce ELS, která je stoupencem nadnárodního pojetí, zatímco PiS je členem EKR, které je vůči evropské integraci více kritické a s nadnárodním pojetím nesouhlasí.

1.8 ZÁVĚR

Diskuze o euroskepticismu je v současné době nedílnou součástí obecné diskuze o evropské integraci. Euroskepticismus je ve středu zájmu sociálních vědců již nějakou dobu a bylo vytvořeno mnoho typologií, které se zabývají vztahem aktérů, především politických stran, k evropské integraci. S jednou z prvních typologií přišli Paul Taggart společně s Aleksem Szczerbiakem (Taggart – Szczerbiak 2004: *passim*), kteří se věnovali pouze negativnímu vztahu k evropské integraci a rozdělili euroskepticismus na měkký a tvrdý. Na jejich práci reagovali mimo jiné i Petr Kopecký a Cas Mudde (Kopecký – Mudde 2002: *passim*), kteří koncept euroskepticismu dále rozpracovávali a do typologie přidávají i pozitivní postoje k evropské integraci. Pro práci je stěžejní typologie Petra Kanioka, který vytvořil škálu zahrnující tři typy postojů, kterým přisoudil specifické pojmy – 1. euroskepticismus, 2. eurogovernmentalismus, 3. europeanismus. Pro Petra Kanioka je důležitý jazyk, tedy to, jak se strany ve vztahu k evropské integraci vyjadřují, jaké

používají pojmy. Nejde tedy jen o to, jaká postoje strany mají, ale o to, jak je vyjadřují. Důležité je také to, jakou strany přikládají EU důležitost a kromě toho bere Kaniok v potaz legitimitu mezivládního i nadnárodního paradigmatu (Kaniok 2009: 166).

Cílem práce bylo zhodnotit, zda vybrané politické strany ve středovýchodní Evropě jsou euroskeptické, a pokud ano, co je euroskeptickými činí. V úvodu práce jsme si také vytyčili dvě otázky: Je možné považovat vybrané politické strany za euroskeptické? Jak jsou si vybrané politické strany podobné či jak se liší z hlediska euroskepticismu?

Všechny analyzované strany pocházejí ze zemí středovýchodní Evropy, které do EU vstoupily v roce 2004 a mezi jejich společné znaky patří mimo jiné, pravicová orientace, důraz na národní zájmy a křesťanský charakter, který je více akcentován u KDH a PiS než u Fidesz. V následující části si musíme zodpovědět, zda vybrané politické strany můžeme chápat jako euroskeptické, pokud na ně nahlížíme optikou typologie Petra Kanioka. Podle našeho názoru tyto strany nemůžeme označit za euroskeptické. Když se zaměříme na typický znak euroskeptických stran, kterým je odmítání celé evropské integrace jako myšlenky, tedy přenášení moci z národní úrovně na nadnárodní, toto ani jedna ze stran nesplňuje a naopak všechny ve svých politických programech hovoří o tom, že s členstvím v EU souhlasí, podporovali vstup svých zemí do EU a silná a sjednocená Evropa je podle nich tím nejlepším řešením. Strany se sice vyjadřují kriticky k přenášení některých pravomocí směrem na nadnárodní úroveň a mluví o ochraně národních zájmů, obavě ze ztráty suverenity států a o hrozbě vzniku superstátu, ale nelze tvrdit, že odmítají celou myšlenku přenášení pravomocí směrem na nadnárodní úroveň, naopak v některých případech uznávají, že to může být výhodné. Nutné je ale říci, že evropská tematika není ani pro jednu stranu primární a v programech se většinou vyskytuje na posledním místě

a je jí věnováno méně prostoru než národní politice. V práci jsme se zabývali i členstvím stran ve frakcích EP, zatímco Fidesz společně s KDH jsou členy proevropské ELS, PiS je od roku 2009 členem EKR, kterou bychom neoznačili za vyloženě euroskeptickou, ale v porovnání s ELS je k EU více kritická. Nemůžeme ale tvrdit, že by členství v evropských frakcích vypovídalo o tom, že PiS se od Fidesz a KDH diametrálně liší a jeho postoje k evropské integraci jsou odlišné. V tomto případě je členství vedlejší. Všechny strany z hlediska svých postojů v politických programech a postojích ke Smlouvě pro Evropu a Lisabonské smlouvě vykazují znaky, které jsou typické pro eurogovernmentalisty, jako je podpora mezivládního paradigmatu integračního procesu, rezervovanější postoj vůči současnému stavu nebo absence myšlenky na společnou politickou entitu jako je například evropský národ. Konkrétně k evropskému národu se politické strany vyjadřují ve svých dokumentech, kdy všechny hovoří o tom, že evropský národ neexistuje a je to umělý konstrukt, který nejen, že nemůže fungovat, ale ohrožuje i národy jednotlivých států.

Petr Kaniok klade důraz také na jazyk, kterým se strany prezentují směrem k veřejnosti, a pokud se vrátíme k analýze politických programů stran, jejich jazyk je poměrně umírněný, o vychvalování EU mluvit nemůžeme a co se týče kritiky, občas se objevují pojmy jako hrozba, obava nebo narušení, avšak nenalezneme vyloženě odmítavé postoje, které by zpochybňovaly celý projekt evropské integrace. Jistou výjimkou, kdy se strany (některé více, některé méně a měly k tomu různé důvody) vyjadřovaly zamítavě, byla evropská ústavní smlouva a Lisabonská smlouva. Co se týče evropské ústavní smlouvy, tu odmítala a kritizovala valná většina členských zemí, tudíž zamítavý postoj Fidesz, KDH a PiS nemůžeme chápat jako nějaký projev odmítání projektů EU s podtextem odmítání celé evropské integrace. Jejich jazyk byl přesto ještě poměrně

umírněný, především se vyjadřovaly ve smyslu, že odmítají tuto smlouvu přijmout, jelikož s ní nesouhlasí a nepříznivě by ovlivnila současný stav evropské integrace. U Lisabonské smlouvy nebyly strany tolik odmítavé, spíše požadovaly různé změny a Fidesz se vyjadřoval celkem pozitivně. I v případě, že se zaměříme na to, jak je integrace vnímána, zjistíme, že všechny tři strany bez výjimky považují integraci a vstup do EU jako nástroj pro zlepšení situace členské země a ne jako cíl sám o sobě, což je jedním z typických postojů eurogovernmentalistů, jak uvádí Kaniok.

Jak jsou si strany podobné či jak se liší z hlediska euroskepticismu? Zaprvé je nutné upřesnit, že v tomto případě chápeme pojem euroskepticismus jako obecnou kritiku vůči evropské integraci, tedy mohli bychom formulovat otázku i takto: Jak se strany liší z hlediska postojů k evropské integraci? Zaměřujeme se přitom především na negativní kritiku a vycházíme z kapitoly „*Komparace*“, kdy srovnání bylo provedeno pomocí analýzy třech prvků: politických programů, postojů ke Smlouvě o Ústavě pro Evropu a Lisabonské smlouvě a členství ve frakcích EP. Až na malé odlišnosti se strany vyjadřují v podstatě totožně. Malé odlišnosti se týkají toho, kolik prostoru v programech strany evropské integraci věnují nebo různé odlišnosti, co se týče akcentování různých témat. Všechny souhlasí se členstvím v EU, preferují ale spíše mezivládní přístup a záleží jim na ochraně národních zájmů, státní suverenity a striktním dodržování subsidiarity. Liší se například v tom, že zatímco Fidesz považuje za národní zájem i ochranu maďarských menšin v sousedních zemích, KDH společně s PiS spojují národní zájmy s ochranou tradiční rodiny a ochranou křesťanství. Jak jsem uvedla již výše, optikou teorie Petra Kanioka můžeme všechny námi analyzované strany zařadit mezi strany eurogovernmentalistické.

1.9 SEZNAM ZDROJŮ

Knižní publikace

Benda, Lukáš (2003). Stranický systém Maďarska. In: Fiala, Petr – Herbut, Ryszard a kol., *Středoevropské systémy politických stran: Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko* (Mezinárodní politologický ústav: Brno), s. 55–104.

Havlík, Vlastimil – Kaniok, Petr (2006). Specifika výzkumu euroskepticismu ve střední Evropě. In: Havlík, Vlastimil – Kaniok, Petr, *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy* (Brno: Masarykova univerzita), s. 23–30.

Hloušek, Vít (2005). Maďarsko. In: Strmiska, Maxmilián – Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír – Chytilík, Roman, *Politické strany moderní Evropy. Analýza stranicko-politických systémů* (Praha: Portál) s. 480–495.

Hrdličková, Blanka (2008). Maďarsko: Pravicové reformy pod taktovkou socialistů. In: Cabada, Ladislav a kol.: *Nové demokracie střední a východní Evropy* (Praha: Oeconomica), s. 66–85.

Just, Petr (2004). SLOVENSKO. In: Cabada, Ladislav – Dvořáková, Vladimíra a kol., *Komparace politických systémů III.* (Praha: Vysoká škola ekonomická), s. 77–114.

Kaniok, Petr (2006b). Stranický euroskepticismus: Teoretické modely klasifikace politických stran podle opozičních postojů k evropské integraci. In: Havlík, Vlastimil – Kaniok, Petr, *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy* (Brno: Masarykova univerzita), s. 9–22.

Kmeť, Jakub (2011). Slovensko. In: Balík, Stanislav – Havlík, Vlastimil a kol., *Koaliční vládnutí ve střední Evropě (1990–2010)*(Brno: Masarykova univerzita), s. 183–225.

Kubát, Michal (2005b). *Demokracie v Polsku. Politický systém Polské republiky (1989–2005)*(Praha: Slon).

Kubát, Michal (2008). Polsko: Politický a ústavní systém Třetí republiky. In: Cabada, Ladislav a kol., *Nové demokracie střední a východní Evropy* (Praha: Oeconomica), s. 9–36.

Lešková, Eva (2006). Slovensko. In: Havlík, Vlastimil – Kaniok, Petr *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy* (Brno: Masarykova univerzita), s. 31–44.

Stankov, Daniel (2006). Maďarsko. In: Havlík, Vlastimil – Kaniok, Petr, *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy* (Brno: Masarykova univerzita), s. 83–96.

Svačinová, Petra (2011). Slovensko. In: Balík, Stanislav – Havlík, Vlastimil a kol., *Koaliční vládnutí ve střední Evropě (1990–2010)*(Masarykova univerzita: Brno), s. 121–181.

Odborné články

Batory, Agnes (2012). THE NATIONAL COORDINATION OF EU POLICY IN HUNGARY: PATTERNS OF CONTINUITY AND CHANGE. *Public Administration* 90 (4), s. 922–936.

Cabada, Ladislav (2011): Central European Political Parties Role in Establishment and Operation of European Conservatives and Reformists Group. *Politics in Central Europe* 7 (2), s. 5-18.

- Egedy, Gergely (2009). Political Conservatism in Post-Communist Hungary. *Problem Of Post-Communism* 56 (3), s. 42–53.
- Gordon, Robert (2011). Censorship, Fidesz, and the Presidency of EU. *New Presence: The Prague Journal of Central European Affairs*, s. 104–110.
- Henderson, Karen (2001). Euroscepticism or Europhobia: Opposition attitudes to the EU in the Slovak Republic. *Sussex European Institute* 50, s. 1–30.
- Hix, Simon – Goetz, H. Klaus (2000). Introduction: European Integration and National Political Systems. *West European Politics* 23 (4), s. 1–26.
- Champlin, Daniel (2008). *The Lisbon Treaty & Parliaments: Status, Democracy, and Opinions* (Stockholm university: Dep of Political Studies).
- Kaniok, Petr (2006a). *Evropeanisté, eurogovernmentalisté a euroskeptici: reflexe euroskepticismu a jeho projevů* [dizertační práce] (Brno: Masarykova univerzita).
- Kaniok, Petr (2009). Chapter 7: Europeanists, Eurogovernmentalists, and Eurosceptics: A Constructive Criticism of Previous Research. *Euroscepticism & European Integration*, s. 159–177.
- Kaniok, Petr (2011). Statická, či dynamická unie. Euroskepticismus a vnitřní legitimita evropské integrace. *Mezinárodní vztahy* 4/2011, s. 78–93.
- Kopecký, Petr – Mudde, Cas (2002). The Two Sides Of Euroscepticism. Party Positions on European Integration in East Central Europe. *European Union Politics* 3 (3), s. 297–326.

Kopeček, Lubomír (2000). Budoucnost slovenské křesťanské demokracie. Zamyšlení nad vývojem Křesťanskodemokratického hnutí.

Středoevropské politické studie 2 (1).

Kopeček, Lubomír (2005). Slovensko. In: Strmiska, Maxmilián – Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír – Chytilík, Roman, *Politické strany moderní Evropy* (Praha: Portál), s. 453–479.

Krivý, Vladimír (1999). DOMESTIC POLITICS. In: Mesežnikov, Grigorij – Ivantyšin, Michal – Nicholson, Tom (eds.), *SLOVAKIA 1998–1999. A Global Report on the State of Society* (Bratislava: Institute for Public Affairs), s. 65–81.

Kubát, Michal (2005a). „Supervolební“ podzim 2005 v Polsku: parlamentní a prezidentské volby. *Mezinárodní politika* 12/2005, s. 18–21.

Kubát, Michal (2006). Vládní kotrmelce v Polsku. *Mezinárodní politika* 9/2006, s. 4–5.

Leška, Vladimír (2004). Slovensko před přijetím do euroatlantických struktur. Politické, ekonomické a sociální aspekty připravenosti na vstup do EU a do NATO. *Mezinárodní vztahy* 1/2004, s. 90–109.

Mesežnikov, Grigorij (1999). DOMESTIC POLITICS. In: Mesežnikov, Grigorij – Ivantyšin, Michal – Nicholson, Tom Editors, *SLOVAKIA 1998–1999. A Global Report on the State of Society* (Bratislava: Institute for Public Affairs:), s. 13–64.

Mesežnikov, Grigorij (2014). Test pre slovenskú demokraciu. In: Mesežnikov, Grigorij – Bútorová, Zora – Kollár, Miroslav (eds.), *Desať rokov v Únii: Slovenská a česká cesta* (Bratislava: Inštitút pre verejnú otázku), s. 31–42.

Nalewajko, Ewa (2001). The Political Class and European Integration. In: Jarosz, Maria – Siwicki, Grzegorz, *Poland and Its People in United Europe* (Warsaw: Institute of Political Studies, Polish Academy of Science), s. 213–233.

Palovský, Tomáš (2004). Postoj polských politických stran k Evropské unii. *Středoevropské politické studie* 6 (2–3).

Parma, Jan (2004). Relevantní politické strany v Polsku. Polské parlamentní strany po volbách 2001. *Středoevropské politické studie* 6 (1).

Pytlas, Bartek (2013). Radical-right narratives in Slovakia and Hungary: historical legacies, mythic overlaying and contemporary politics. *Patterns Of Prejudice*, 47 (2), s. 162–183.

Rojčík, Ondřej (2003). Volební akce Solidarita. Pokus o sjednocení polské pravice. *Středoevropské politické studie* 5 (1).

Szczerbiak, Aleks – Bil, Monica (2008). When in doubt, re (-turn) to domestic politics? The (non-) impact of the EU on party politics in Poland. *Working paper 103, Sussex European Institute*, s. 1–38.

Szczerski, Krzysztof (2012). *ZESZYTY POLITYCZNE Prawa i Sprawiedliwości* (1), Warszawa, s. 20–28.

Taggart, Paul – Szczerbiak, Aleks (2003). Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality. *The Sussex European Institute Working Paper* 69, s. 1–27.

Taggart, Paul – Szczerbiak, Aleks (2002). The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States. *The Sussex European Institute Working Paper* 51, s. 1–45.

Taggart, Paul – Szczerbiak, Aleks (2004). Contemporary Euroscepticism in the party systems of the European Union candidate states of Central and Eastern Europe. *European Journal of Political Research* 43 (1), s. 1–27.

Taggart, Paul (1998). A Touchstone of Dissent. Euroscepticism in Contemporary Western European Party Systems. *European Journal of Political Research* 33 (3), s. 363–388.

Vachudova, Milada A. (2008). CENTRE-RIGHT PARTIES AND POLITICAL OUTCOMES IN EAST CENTRAL EUROPE. *Party Politics* 14 (4), s. 387–405.

Zuba, Krzysztof (2009). Through the Looking Glass: The Attitudes of Polish Political Parties towards the EU before and after Accession. *Perspectives On European Politics & Society* 10 (3), s. 326–349.

Internetové zdroje

Bobula, Peter. *História KDH* (<http://www.kdh.sk/wp-content/uploads/2013/06/historiaKDH.pdf>, 4. 2. 2015).

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ (2005). *CHARAKTERYSTYKA POTENCJALNYCH ELEKTORATÓW W WYBORACH PARLAMENTARNYCH* (http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2005/K_145_05.PDF, 14. 3. 2015).

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ (2015a). *PREFERENCJE PARTYJNE W STYCZNIU NR 5/2015* (http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_005_15.PDF, 14. 3. 2015).

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ (2015b). *ZAUFANIE DO
POLITYKÓW W STYCZNIU NR 10/2015*

(http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_010_15.PDF, 14. 3. 2015).

EKRa. *ABOUT THE ECR GROUP* (<http://ecrgroup.eu/about-us/the-ecr-in-the-european-parliament/>, 8. 4. 2015).

EKRb. *Syed KAMALL* (<http://ecrgroup.eu/mep/syed-kamall/>, 8. 4. 2015).

EKRc. *Veřejné slyšení o budoucí strategii EU 2020*

(<http://ecrgroup.eu/wp-content/uploads/2011/08/Ve%C5%99ejn%C3%A9-sly%C5%A1en%C3%AD-o-budouc%C3%AD-strategii-EU-2020.pdf>, 8. 4. 2015).

ELS (2012). *EPP Platform. Adopted at the EPP Congress in Bucharest, 17th and 18th October 2012*

(<http://www.epp.eu/sites/default/files/content/EN%20with%20cover.pdf>, 8. 4. 2015).

ELSa. *Who we are?* (<http://www.epp.eu/who-are-we>, 8. 4. 2015).

EL Sb. *President* (<http://www.epp.eu/president>, 8. 4. 2015).

ELSc. *Member parties* (<http://www.epp.eu/member-parties>, 8. 4. 2015).

ELSd. *Policy Areas* (<http://www.epp.eu/policy-areas>, 8. 4. 2015).

Euractiv.cz (2008). *Slovinsko a Malta ratifikovaly Lisabonskou smlouvu, na Slovensku vláda bojuje s opozicí* 30. 1. 2008

(<http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu0/clanek/slovinsko-a-malta-ratifikovaly-lisabonskou-smlouvu-na-slovensku-vlada-bojuje-s-opozici#sthash.Y64iJqqo.dpuf>, 11. 4. 2015).

Euroskop.cz-a. *Evropská lidová strana*
(<https://www.euroskop.cz/8625/sekce/evropska-lidova-strana/>, 8. 4. 2015).

Euroskop.cz-b. *Unie pro Evropu národů*
(<https://www.euroskop.cz/8653/sekce/unie-pro-evropu-narodu/>, 8. 4. 2015).

Fedorko, Martin – Pospíšil, Ivo (2004). Diskuze o Ústavě v zemích Visegrádu. In: Inzertní příloha Revue politika, *EPP-ED a Evropská ústava* (<http://www.cdk.cz/pdf/eu/epp-ed-a-evropska-ustava.pdf>, 11. 4. 2015), s. 11–22.

Fidesz – MDF (2002). *VÁLASZTÁSI PROGRAM 2002* (<http://static.fidesz-eu.dream.hu/media/1/9/3/7/1937.pdf>, 5. 4. 2015).

Fidesz (2004). *Csak együtt sikerülhet! A Fidesz – Magyar Polgári Szövetség Európa-programja* (<http://static.fidesz-eu.dream.hu/media/1/9/2/8/1928.pdf>, 5. 4. 2015).

Fidesz (2006). *Hajrá, Magyarország! A Cselekvő Nemzet Programja* (<http://static.fidesz-eu.dream.hu/media/1/9/3/6/1936.pdf>, 5. 4. 2015).

Fidesz (2007). *A Stronger Hungary*
(http://static.fidesz.hu/download/_EN/FideszPP2007_EN.pdf, 5. 4. 2015).

Fidesz (2009a). *IGEN, MAGYARORSZÁG TÖBBRE KÉPES! Á FIDESZ EURÓPAI VÁLASZTÁSI PROGRAMIA* (<http://static.fidesz-eu.dream.hu/media/1/9/4/1/1941.pdf>, 2. 4. 2015).

Fidesz (2009b). *Összefoglaló a Lisszaboni Szerződés által előidézett változásokról az Európai Unió működésében* (<http://static.fidesz-eu.dream.hu/media/1/9/4/4/1944.pdf>, 11. 4. 2015).

Fidesz (2010). *NEMZETI ÜGYEK POLITIKÁJA*
(http://static.fidesz.hu/download/481/nemzeti_ugyek_politikaja_8481.pdf,
5. 4. 2015).

Fidesz EU. *A Stronger Hungary - Fidesz Presents its Manifesto*
([http://fidesz-
eu.hu/print/a_stronger_hungary_fidesz_presents_its_manifesto](http://fidesz-eu.hu/print/a_stronger_hungary_fidesz_presents_its_manifesto), 5. 4.
2015).

Havranová, Renata (2008). *Evropě se ulevilo, Lisabonská smlouva na Slovensku prošla* 10. 4. 2008 ([http://zahranicni.ihned.cz/c1-23930610-
evrope-se-ulevilo-lisabonska-smlouva-na-slovensku-prosla](http://zahranicni.ihned.cz/c1-23930610-evrope-se-ulevilo-lisabonska-smlouva-na-slovensku-prosla), 11. 4. 2015).

Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír (2005). Cleavages in Contemporary Czech and Slovak Politics: Between Persistence and Change. *For the ECPR Conference - Budapest, 8–10 September 2005*
(http://www.iips.cz/userfiles/file/wp_ispo_1.pdf, 24. 2. 2015).

Ivantyšyn, Michal (1999). Main Trends in Slovakia's Political System. *Paradigms and Contentions, IWM Junior Visiting Fellows Conferences 7* (5)(<http://www.iwm.at/wp-content/uploads/jc-07-05.pdf>, 24. 2. 2015).

Kaczyński, Jaroslaw (2003). *Polska potrzebuje nowego rządu* 24. 3. 2003
(<http://www.pis.org.pl/article.php?id=2852&st=1>, 14. 3. 2015).

KDH (2002). *Volebný program Kresťanskodemokratického hnutia*
(<http://volby2002.kdh.sk/vprogram.htm>, 5. 4. 2015).

KDH (2006). *ZA SLUŠNÝ ŽIVOT NA SLOVENSKU. Volebný program*
(http://volby2006.kdh.sk/dokumenty/volebny_program.pdf, 5. 4. 2015).

KDH (2009). *Volebný program KDH do Európskeho parlamentu*
(http://verime.kdh.sk/program_kdh_ep/?id=2, 2. 4. 2015).

KDH (2010). *Cesta pre Slovensko. Volebný program KDH 2010*
(http://kdh.sk/wp-content/uploads/2013/06/kdh_volebny-program_2010.pdf, 6. 4. 2015).

KDH (2012). *Cesta pre Slovensko. Volebný program KDH 2012*
(http://kdh.sk/wp-content/uploads/2013/06/volebny_program.pdf, 6. 4. 2015).

KDH. *SLOVENSKO V MEDZINÁRODNOM SPOLOČENSTVE*
(<http://kdh.sk/program/slovensko-v-medzinarodnom-spolocenstve/>, 6. 4. 2015).

Lisabonská smlouva pozměňující smlouvu o Evropské unii a smlouvu o založení Evropské unie (2007). Úřední věstník 2007/C 306/01(www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26342, 22. 4. 2015).

Národní volební úřad (2006). *Országgyűlési választások 2006*
(http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/44/44_0.html, 4. 2. 2015).

Národní volební úřad (2010). *Országgyűlési 2010*
(http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/455/455_0.html, 4. 2. 2015).

Národní volební úřad (2014). *ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSA*
(http://www.valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html, 4. 2. 2015).

Niceská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a některé související akty 2001/C 80/01
(<http://www.euroskop.cz/gallery/2/765-nice.pdf>, 13. 4. 2015).

Odbor informování o evropských záležitostech Úřadu vlády ČR.
Lisabonská smlouva (Co o ní potřebujete vědět)(http://www.euroskop.cz/gallery/49/14956-lisbonne_2.pdf, 11. 4. 2015).

PiS (2005a). *POLSKA KATOLICKA W CHRZEŚCIJAŃSKIEJ EUROPIE* (Warszawa).

PiS (2005b). *PROGRAM 2005. IV RZECZPOSPOLITA Sprawiedliwość dla Wszystkich.*

PiS (2007). *Program Prawa i Sprawiedliwości 2007.*

PiS (2009). *NOWOCZESNA SOLIDARNA BEZPIECZNA POLSKA. PROGRAM PRAWA I SPRAWIEDLIWOŚCI* (Krakow).

PiS (2011). *NOWOCZESNA SOLIDARNA BEZPIECZNA POLSKA* (WARSZAWA).

PiS (2014). *PROGRAM PRAWA I SPRAWIEDLIWOŚCI 2014* (http://www.szczypinska.pl/galeria/program_pis_2014.pdf, 4. 4. 2015).

PiS. *O partii* (<http://www.pis.org.pl/unit.php?o=partia>, 3. 2. 2015).

Pohanka, Vít – Kottová, Anna (2014). Kaczyński vyzval polskou premiérku k rezignaci, kvůli aféře s cestovními výlohami poslanců. *Český rozhlas* 13. 11. 2014 (http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/kaczynski-vyzval-polskou-premierku-k-rezignaci-kvuli-afere-s-cestovnimi-vylohami-poslancu--1419893, 18. 3. 2015).

Politics.hu (2009). *Orbán cautions EU against giving way to Czech "blackmail" on Lisbon treaty* 30. 10. 2009 (<http://www.politics.hu/20091030/orban-cautions-eu-against-giving-way-to-czech-blackmail-on-lisbon-treaty/>, 11. 4. 2015).

Smlouva o Ústavě pro Evropu (2004)(<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2004:310:FULL&from=CS>, 8. 4. 2015).

Szacki, Wojciech (2008). Lisbon Treaty: No Longer the PiS's Darling. *Wyborcza.pl* 13. 3. 2008 (<http://wyborcza.pl/1,98817,5020141.html>, 11. 4. 2015).

Szajer, József (2009). *Lisbon Treaty - New Chance for Europe* 28. 11. 2009 (http://fidesz-eu.hu/news_display/lisbon_treaty_new_chance_for_europe_jozsef_szajer_mep/, 12. 4. 2015).

Štatistický úrad Slovenskej republiky (1998). *POČET A PODIEL PLATNÝCH HLASOV ODEVZDANÝCH PRE POLITICKÉ STRANY, KTORÉ POSTÚPILI DO NR SR* (<http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr1998/results/tab3.jsp.htm>, 5. 2. 2015).

Štatistický úrad Slovenskej republiky (2002). *Volby do NR SR 2002. Počet a podiel platných hlasov odevzdaných pre politické strany* (<http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2002/webdata/slov/tab/tab3.htm>, 5. 2. 2015).

Štatistický úrad Slovenskej republiky (2006). *Volby NR SR 2006. Počet a podiel platných hlasov odevzdaných pre politické strany* (<http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2006/slov/obvod/results/tab3.jsp.htm>, 5. 2. 2015).

Štatistický úrad Slovenskej republiky (2010). *Volby do NR SR 2010. Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre politické strany* (<http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2010/sr/tab3.jsp@lang=sk.htm>, 5. 2. 2015).

Štatistický úrad Slovenskej republiky (2012). *VOLBY 2012 DO NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Počet a podiel platných hlasov odevzdaných pre politické strany* (<http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2012/sr/tab3.jsp@lang=sk.htm>, 5. 2. 2015).

The Prague Declaration (<http://ecrgroup.eu/policy/the-prague-declaration/>, 8. 4. 2015).

Vláda.cz (2009). *FRAKCE V EVROPSKÉM PARLAMENTU PO VOLBÁCH V ČERVNU 2009* (<http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/Frakce-v-EP-po-volbach-2009.pdf>, 8. 4. 2015).

1.10 RESUMÉ

The topic of this work is *Euroscepticism right wing parties in Central and East Europe – comparison Hungary, Poland and Slovakia*. Euroscepticism is an important part of contemporary discussion about European integration. The work is focus on political parties – Fidesz, KDH and PiS. For this thesis is important Kaniok's work about euroscepticism and his typology (europeanists, eurogovernmentalists, eurosceptics). But in first chapter we describe typology of Paul Taggart and Aleks Szczerbiak and typology of Petr Kopecký and Cas Mudde. The work has two parts: descriptive and analytic. The aim of this thesis is to find out whether the parties are eurosceptic and if so, what makes them eurosceptic. Next aim of this thesis is find out how political parties are similar and in which parts are similar or different.

For this work we use comparative method, namely we compare political parties Fidesz, KDH and PiS. We focus on analysis of political

programs, attitude to important treaties and membership in European factions. In the beginning we focus on concept of euroscepticism, second chapter is focus on description of political parties. Next part deals with analysis of political programs, attitude to important treaties and membership in the European factions. In the end we compare selected political parties.